

Gdańskie Zeszyty Numizmatyczne

Nr 170

kwiecień - czerwiec 2023

Kwartalnik Oddziału Gdańskiego
Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego

70 lat
PTN o/Gdańsk

ISSN 1505 - 1390

W numerze: • Pamiątki i medale z wystawy filatelistycznej w Melbourne „Polphil 66” • Autorskie recenzje kilku ostatnio wydrukowanych „produktów” Jacka Strzałkowskiego • Monety z Bolesławem Chrobrym – wystarczy dla wszystkich chętnych • Odznaki Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków Ziem Zachodnich RP • Bon z Kopernikiem Mateja Gábríša • Wiści z Oddziału...

GDAŃSKIE ZESZYTY NUMIZMATYCZNE
Pismo ukazuje się od 1988 roku

Wydawca :
Polskie Towarzystwo Numizmatyczne
Oddział w Gdańsku

Redakcja:
Mariusz Habkowski

Kontakt z redakcją:
ptngdansk@wp.pl

Gdańskie Zeszyty Numizmatyczne
są rozprowadzane drogą internetową wewnątrz Towarzystwa
przez Oddział w Gdańsku.

Redakcja nie odpowiada za treść zamieszczanych reklam i ogłoszeń.
Za treść artykułów odpowiedzialni są autorzy.
Redakcja zastrzega sobie prawo do skracania i korekty
nadesłanych materiałów.

W NUMERZE:

Adam Kuźnicki

**Pamiętki i medale z wystawy filatelistycznej w Melbourne
„Polphil 66”** s. 5

Jacek Strzałkowski

**Autorskie recenzje kilku ostatnio wydrukowanych
„produktów” Jacka Strzałkowskiego** s. 24

Jacek Strzałkowski

**Monety z Bolesławem Chrobrym – wystarczy
dla wszystkich chętnych** s. 29

Tomasz Poniewierka

**Odznaki Związku Towarzystw Powstańców
i Wojaków Ziemi Zachodnich RP** s. 32

Mariusz Habkowski

Bon z Kopernikiem Mateja Gábriša s. 62

MIŁOSZ WOJCIECH FRĄCKOWIAK - WSPOMNIENIE s. 66

Zarząd Oddziału Gdańskiego PTN

Więści z Oddziału Gdańskiego PTN s. 68

1953 – 2023

70. lecie Oddziału Gdańskiego
Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego

1988 – 2023

35. lecie Gdańskich Zeszytów Numizmatycznych

POLISH PHILATELIC SOCIETY
OF AUSTRALIA

PAMIĄTKI I MEDALE Z WYSTAWY FILATELISTYCZNEJ
W MELBOURNE „POLPHIL 66”

Adam Kuźnicki

Sydney, Australia

POLPHIL

Pragnę ponownie wrócić do tematyki australijskiej i tym samym rozwiązać dotychczas nie do końca rozszyfrowaną zagadkę wykonawcy polskich obiektów numizmatycznych, jakie powstały w Australii na rok milenijnych obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego.

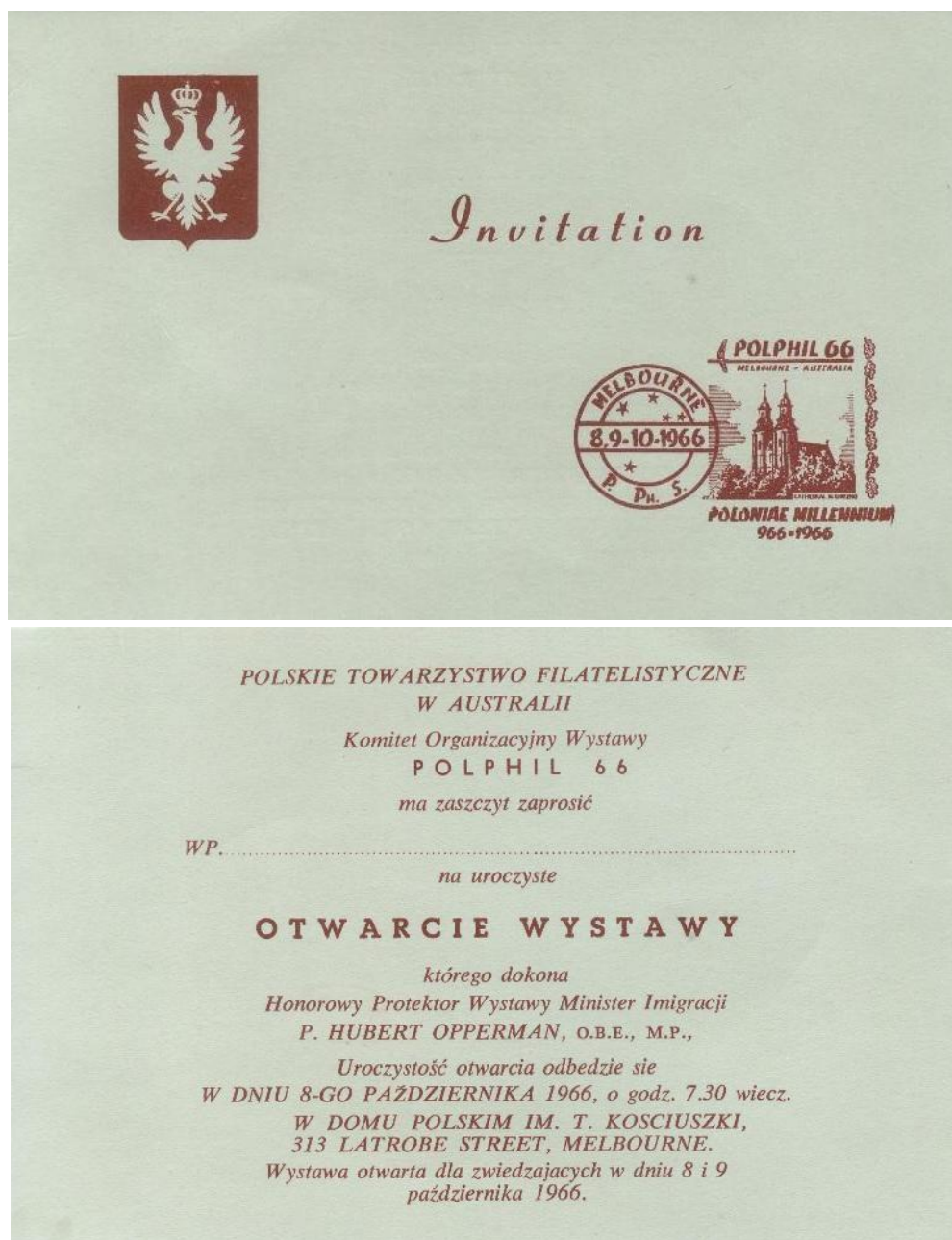
Dotarłem do kilku artykułów omawiających dosyć szczegółowo to zagadnienie, ale tym samym pomijających pełne autorstwo tych obiektów, więc zaczynając moje opracowanie zacytuję państwu obszernie fragmenty wyszukanych opisów. „Wystawy Polskiego Towarzystwa Filatelistycznego w Australii zainaugurowano w Melbourne od 1959 roku. To stowarzyszenie filatelistów corocznie od „Polphil 60” do „Polphil 66” organizowało wystawy konkursowe ograniczone do polskiej filatelistyki. Wszystkie pokazy miały katalogi i szereg dobrze wyprodukowanych pamiątek”.⁴⁾

Koperta okolicznościowa wystawy „POLPHIL 66” w Melbourne 1966 roku.

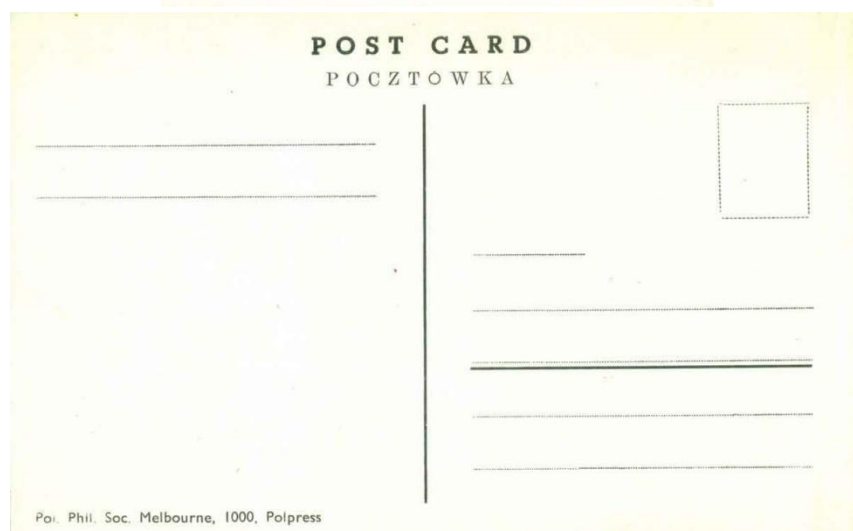
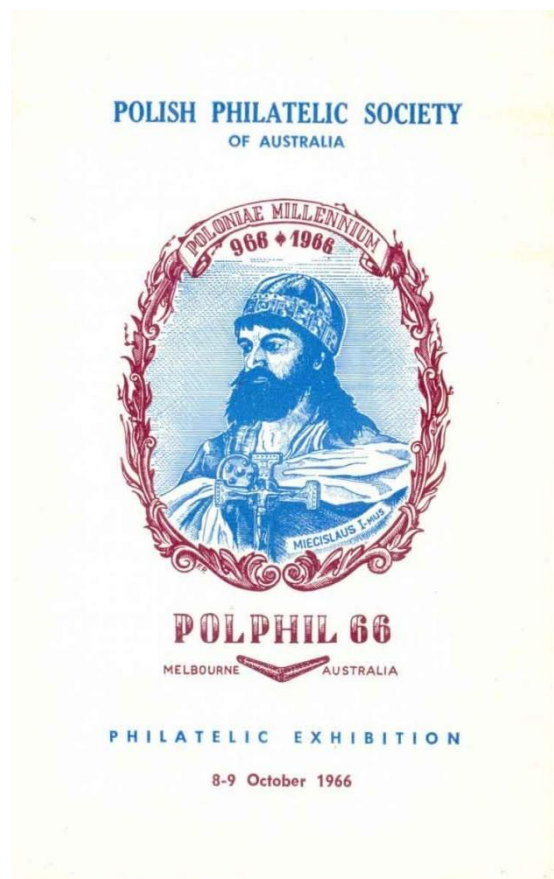
Wystawa w 1966 roku pod nazwą „Polphil 66” została zorganizowana przez „Polish Philatelic Society of Australia”. Otwarto ją 8 października 1966 roku. Trwała przez dwa dni do 9 października w salach Domu Polskiego im. Tadeusza Kościuszki „Kościuszko House” przy 313 Latrobe Street w Melbourne.

Poniżej załączam oficjalne zaproszenie na tą wystawę filatelistyczną.

Zaproszenie na wystawę "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku.

Z tej samej okazji wydano również okolicznościowe pocztówki.

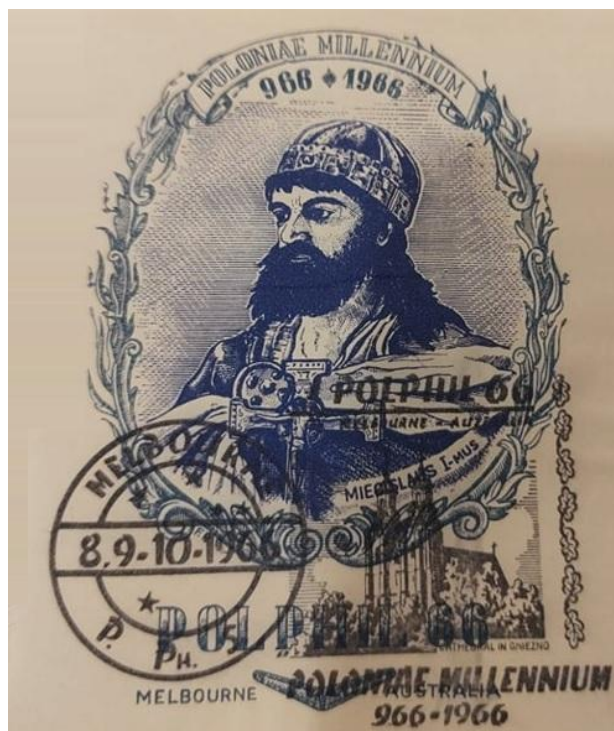
Pocztówka z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku

Dyrektorem „Polphil” w 1966 roku był Pan R. S. Winiarski; zbiory oceniało jury w składzie: I. Gust, T. W. Kufom i sam dyrektor.

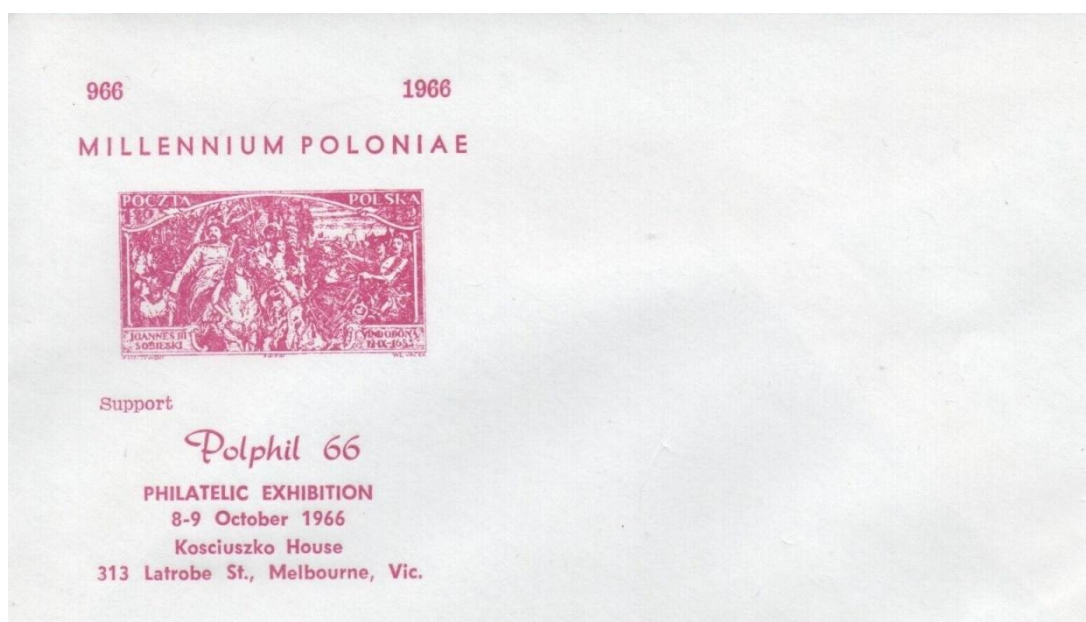
W wystawie wzięło udział 25 zbieraczy australijskich, jeden przedstawiciel Południowej Afryki oraz jeden zbieracz polonijny z USA (A. Szebel). Filatelistyka krajowa reprezentowana była jedynie w klasie literatury.

W klasie oficjalnej w Wystawie wzięło udział trzech wystawców prezentujących Australijski Zarząd Pocztowy - projekty w zakresie barw znaczków okolicznościowych i obiegowych, Zarząd Poczty Citta del Vaticano - znaczki milenijne o tematyce polskiej, Polish Philatelic Society of Australia - rysunki, projekty i próby kolorów nalepek wystawowych.

Arkusik / nalepka z kasownikiem okolicznościowym wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku.

Reklama z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku.

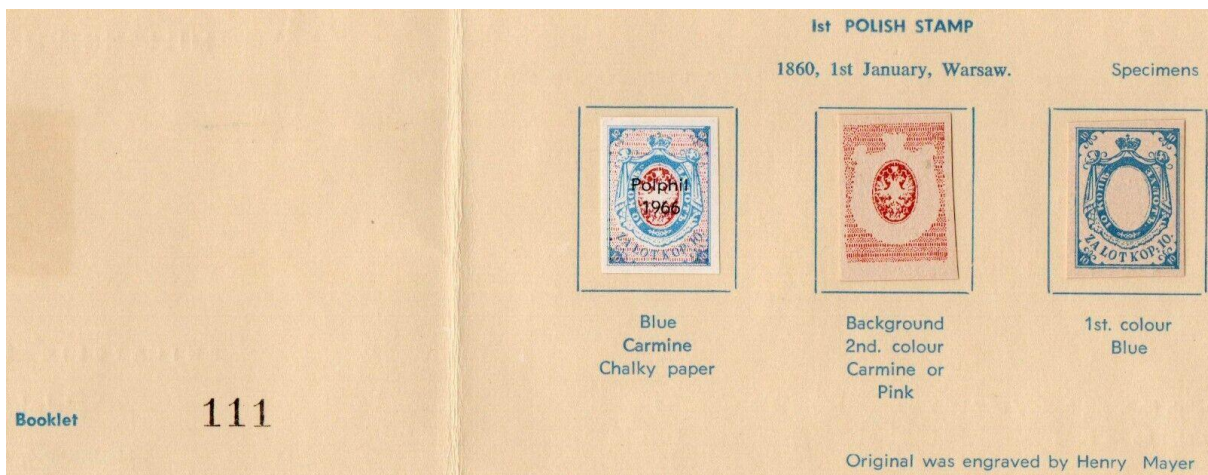

Bloczek z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku, wymiary 55mm x 45mm.

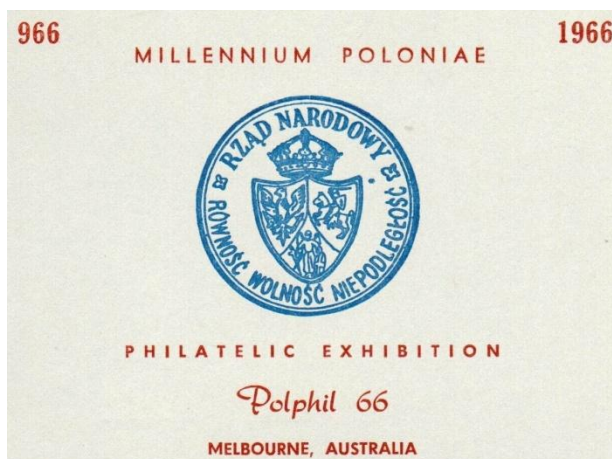
Adam Kuźnicki

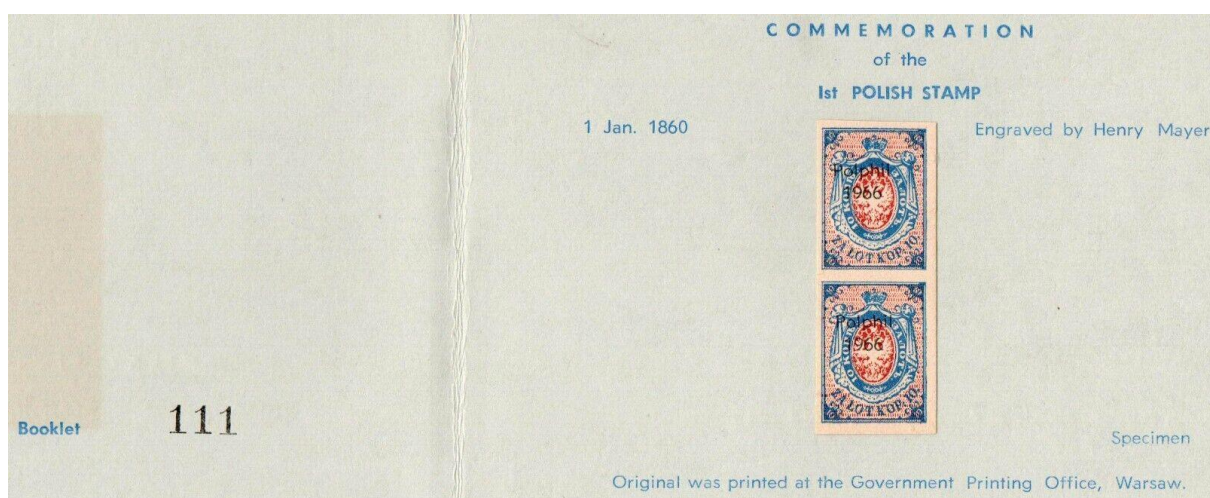
Bloczek pamiątkowy 111A z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku

Bloczek pamiątkowy 111A z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku

Bloczek pamiątkowy 111B z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku

Bloczek pamiątkowy 111B z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku

Pokazano jedenaście zbiorów w klasie honorowej i 10 zbiorów w klasie pozakonkursowej.

W dziale literatury pokazano 11 eksponatów m. in. wydawnictwa i książki filatelistów krajowych: FILATELISTA organ PZF, Biuletyn Filatelistyczny oddziału Łódzkiego, Wrocławskie Wiadomości Filatelistyczne wydawane przez oddział Wrocław, książkę F. Bury w języku niemieckim o tematyce olimpijskiej, katalog Całostki Polskie St. Żółkiewskiego oraz redagowany i wydawany przez C. Małeckiego „Bulletin P.P.S. of Australia”.

W dziale numizmatycznym znalazło się 15 pozycji dotyczących zbiorów numizmatów, medali i odznak polskich.

Jury przyznało w klasie oficjalnej dwa złote medale, w klasie honorowej jedenaście złotych medali, odznaczając równocześnie zbiór G. T. Houstona nagrodą specjalną.

W klasie konkursowej za zbiory znaczków polskich przyznano jeden medal - vermeil A. Szabel), osiem medali srebrnych (J.G. Szymrning, P. Keller, G. Borucki, R. Lembryk, C. Małecki, W. Piekarz, A. Szabel i R. K. Jabłoński), dwa medale posrebrzane w tym jeden za zbiór całostek polskich J. Landaua oraz pięć medali brązowych, w tym także jeden za zbiór całostek polskich R. Asznowicza. Za zbiory tematyczne przyznano trzy medale srebrne (R. K. Jabłoński, Mrs M. M. Fruchtman i Miss J. Resh), trzy medale posrebrzane (J. Wolaftslid, R. Asznowicz i A. Alwast) oraz cztery medale brązowe.

Nagrodę ofiarowaną przez Komitet Wystawy „Polpex 66” przyznano, wraz z medalem brązowym, zbiorowi M. Szczepanowskiego.

W grupie eksponatów z zakresu literatury przyznano: cztery srebrne medale, otrzymali je m. in.: Filatelista - Warszawa, F. Bura, St. Żółkiewski, dwa medale posrebrzane: dla oddziału Łódź i oddziału Wrocław PZF (za Biuletyny) oraz jeden medal brązowy (Bulletin P.P.S. of Australia).

Wystawa odegrała poważną rolę w zakresie propagandy znaczka polskiego w Australii przez ekspozycję ciekawych zbiorów, jak i przez wydanie staraniem Komitetu Wystawowego (H. Fisiak, R. K. Jabłoński, S. Ratkowski i T. W. Kuźma) starannie opracowanego katalogu, szeregu pamiątek, stempla okolicznościowego oraz nalepki wzorowanej na znaczku za 2 złote z Serii Historycznej z 1938 roku.”¹⁾

Nalepka okolicznościowa z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku ¹⁾

Rok 1966 był bardzo ważnym dla całego narodu polskiego. Był to rok milenijnych obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. Był to również rok ważny z uwagi na postać Tadeusza Kościuszki i mijającą w omawianym roku 220. rocznicę urodzin Naczelnika.

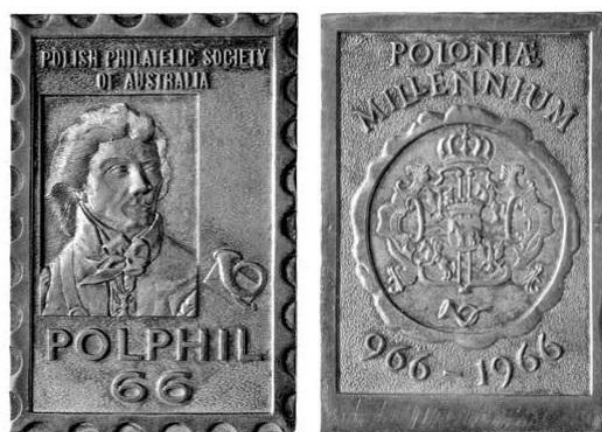
Obie rocznice były obchodzone w kraju i wszędzie tam, gdzie mieszkali Polacy. Uroczystości przybierały różne formy, czego przykładem była wystawa filatelistyczna POLPHIL 66 w Australii. Jej organizatorem było Polskie Towarzystwo Filatelistyczne w Melbourne, które przygotowało przy tej okazji kilka okolicznościowych medali.

Pierwszy medal był medalem nagrodowym i został przygotowany dla Polskiego Towarzystwa Filatelistycznego w Australii jako dwustronny medal w stopie mieszanego metalu w wersji pozłacanej, posrebrzanej oraz brązowej.

Medal nagrodowy w etui z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne 1966 roku. Kolekcja własna autora. Zdjęcia Jadwiga Górska

Na oryginalnym plastikowym etui medalu nagrodowego jest widoczny dyskretny dwuliniowy napis wykonany małym drukiem "AUSTRAL / 43".

Medal nagrodowy dla uczestników "POLPHIL 66" z 1966 roku²⁾

Przygotowano w sumie 53 medale nagrodowe. Medal ma kształt pionowego prostokąta o wymiarach 6,4 cm x 4,4 cm i jest niesygnowany, co bardzo utrudniało wcześniejsze potwierdzenie autorstwa.

Po długich poszukiwaniach udało mi się ustalić pełne autorstwo wykonawcy tego obiektu, a właściwie dwóch odmiennych obiektów numizmatycznych jakie powstały na tą okoliczność w Melbourne.

Wpierw zaprezentuję jednak państwu wszystkie australijskie medale jakie zostały wydane na tą okoliczność.

Medal nagrodowy przyznany dla Pana Fabiana Bury w 1966 roku za książkę w języku niemieckim o tematyce olimpijskiej „Die Olympischen Spiele Auf Den Briefmarken Der Welt” czyli Igrzyska Olimpijskie na znaczkach pocztowych świata. Kolekcja własna autora.

Awers: W środku po lewej stronie znajduje się popiersie Tadeusza Kościuszki zwrócone 3/4 w prawo. Jest to wizerunek wzorowany na stalorycie z cyklu Antoniego Oleszczyńskiego „Rozmaitości Polskie” około 1833 roku. Po prawej stronie, u dołu podobizny znajduje się trąbka pocztyliona na tle koperty. Nad rysunkiem widnieje dyskretny dwuliniowy napis „POLISH PHILATELIC SOCIETY / OF AUSTRALIA“, a pod rysunkiem kolejny większy dwuliniowy napis „POLPHILL / 66”. Krawędź medalu została wykończona ząbkowaniem na wzór znaczka pocztowego. ³⁾

Rewers: Na środku, na groszkowanym tle znajduje się kartusz herbowy czteropolowa tarcza z herbem Polski - Orłem i herbem Litwy - Pogonią, a na środku tarcza z herbem rodowym Poniatowskich - Ciołkiem. Pod kartuszem znajduje się trąbka pocztyliona, a ponad kartuszem półkolisty dwuliniowy napis „POLONIAE MILLENNIUM”. Pod kartuszem półkoliście daty roczne „966 – 1966”. ³⁾ Na dole w obramowaniu przedstawionego obiektu jest wygrawerowana imienna dedykacja dla osoby nagrodzonej „F. BURA”

Kolejny medal przedstawiony poniżej wykonany w trzech odmianach był wyprodukowany dla Związku Polaków w Melbourne (członka Federacji Polskich Organizacji w Wiktorii) w związku z przypadającymi obchodami Tysiąclecia Chrztu Polski.

Medale „Sacrum Poloniae Millennium” były rozprowadzane wśród lokalnej Polonii australijskiej. Są okrągłe o średnicy 67 mm i podobnie jak medal nagrodowy „POLPHIL 66” nie posiadają sygnatury.

Okolicznościowy medal „Sacrum Poloniae Millennium” w etui, Melbourne 1966 roku. Kolekcja własna autora. Zdjęcie Jadwiga Górską

Okolicznościowy brązowy medal „Sacrum Poloniae Millennium” z wystawy „POLPHIL 66” w Melbourne 1966 roku

Awers: Na środku, znajduje się popiersie Mieszka I zwrócone 3/4 w lewo. Jest to interpretacja portretu władcy polskiego według Jana Matejki. W górnej połowie na otoku widnieje napis „SACRUM POLONIAE MILLENNIUM“, a

pod portretem półkuliście daty roczne „966 - 1966”, a po ich bokach wznoszące się ku górze liście laurowe.

Rewers: Na środku wizerunek gnieźnieńskiej katedry, a obok niej na środku po lewej mniejszy napis „POLPHIL 66”. Pod wizerunkiem budowli znajduje się trzy liniowy napis „POLACY / W / AUSTRALII”.

Oto wersja srebrzona powyższego medalu okolicznościowego.

Okolicznościowy srebrzony medal „Sacrum Poloniae Millennium” z wystawy „POLPHIL 66” w Melbourne 1966 roku.

No i na koniec wersja złocona medalu „Sacrum Poloniae Millennium”.

*Okolicznościowy złocony medal „Sacrum Poloniae Millennium” z wystawy „POLPHIL 66” w Melbourne 1966 roku.
Kolekcja własna autora. Zdjęcie Jadwiga Górka*

Wracając do autorstwa medali mogę państwu potwierdzić, że projektantem rysunku obu medali był Pan Feliks Pawłowicz. Wykonał on wstępne szkice do

tych obiektów, które zostały przekazane w celu zrobienia stosownego wzorca do Pana Romana Trzaskowskiego z Melbourne.

Na podstawie przekazanych rysunków Pan Roman Trzaskowski w ramach pracy społecznej wyrytował dwa unikalne pierwowzory do przyszłych medali. Oba wzorce były zrobione z mosiądzu w skali 1:1.

Z tych wyrytowanych pierwowzorów medali zrobiono dwie formy odlewnicze, które przekazano w celu dalszej produkcji do firmy jaka w latach sześćdziesiątych zajmowała się produkcją sprzączek do pasków oraz galanterii metalowej do obuwia damskiego w Melbourne.

W tym właśnie zakładzie wszystkie medale zostały odlane na wirówce metodą odlewania odśrodkowego ze stopu ołowiu, bizmutu i cyny. Następnie medale zostały pokryte galwanicznie - pozłacane, posrebrzane lub pokryte miedzią i w ten sposób pobrązowane.

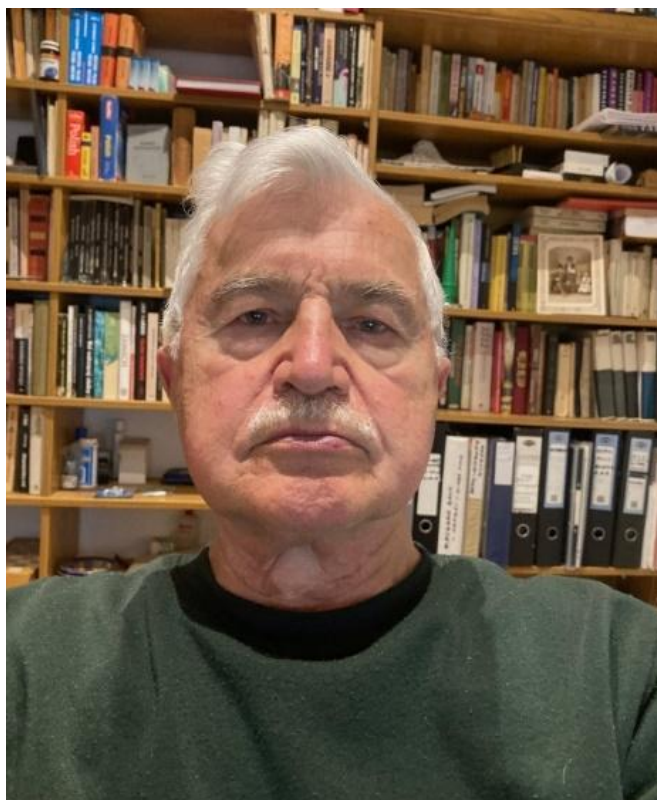
Mam nie do końca potwierdzone informacje, że wykonano 300 okolicznościowych medali brązowych, 200 medali srebrzonych i nie określoną liczbę medali złoty. Najprawdopodobniej nie więcej jak 100, biorąc pod uwagę powyższe liczby.

Za wykonanie pierwowzorów obu medali Panu Romanowi Trzaskowskiemu ofiarowano w trakcie wystawy jeden złoty medal „POLPHIL 66” z wygrawerowaną imienną dedykacją „R.T. TRZASKOWSKI”.

Medal ofiarowany wykonawcy pierwowzoru medali z wystawy „POLPHIL 66” w Melbourne 1966 roku.

Prywatna kolekcja Pana Romana Trzaskowskiego

Roman Trzaskowski z Melbourne, Australia. Fotografia z listopada 2022 roku

Roman Tadeusz Trzaskowski urodzony 9 maja 1942 roku w Starych Załubicach. W Polsce ukończył kurs grawerstwa w Zasadniczej Szkole Rzemiosł Artystycznych w Warszawie pod okiem swojego mentora Władysława Hoffmana.

Po ukończeniu szkoły wyjechał do Australii, gdzie przybył 21 maja 1961 roku. Początkowo pracował w zakładzie grawerskim w Melbourne, ale po pewnym czasie założył własny zakład rzemieślniczy. Produkował tam wytłoczniki do złączenia na gorąco, stemple stalowe, wykrojniki do produkcji etykiet itp.

Pan Roman Trzaskowski to wieloletni członek wielu polskich organizacji w Melbourne czynnie związany z harcerstwem i chórem Syrena oraz innymi organizacjami polonijnymi.

Karta poczty harcerskiej z 1969 roku przedstawiająca medal z wystawy "POLPHIL 66" w Melbourne

W ramach pracy społecznej wykonał dwa mosiężne pierwowzory medali „Sacrum Poloniae Millennium” - okrągły oraz prostokątny nagrodowy medal w formie znaczka. Niestety oba te pierwowzory zostały skradzione z jego prywatnych zbiorów i pozostają zaginione. Jeśli ktokolwiek kiedyś spotka wyrytowane w mosiądzu obiekty na rynku numizmatycznym, to powinny one wrócić do prawowitego właściciela w Australii.

Pan Trzaskowski wykonał również społecznie emaliowane znaczki lokalnego klubu piłkarskiego K.S. Polonia, duży sześciocalowy krzyż “VIRTUTI MILITARI” - który został przymocowany na cmentarzu w Carlton przy nagrobku powstańca z 1863 roku oraz pamiątkowy krzyż dla uczczenia 1000-lecia chrztu Polski.

Był założycielem australijskiego Komitetu Odbudowy Zamku Warszawskiego, który z czasem został przekształcony w Towarzystwo Łączności Kulturalnej z Krajem.

W roku 1994 po zaginięciu oryginalnej tablicy na szczycie Góry Kościuszki wykonał zastępczą kopię i za zgodą władz Parku Kościuszki, zainstalował ją w miejscu oryginalnej zaginionej plakiety.

Replika tablicy ze szczytu Góry Kościuszki, wykonał społecznie Pan Roman Trzaskowski ⁵⁾

Zdjęcie w Tygodniku Polskim pokazuje jak tą nowo wykonaną tablicę wraz z generatorem dowiózł na najwyższy szczyt Australii taczka (do wysokości 2228 m n.p.m.). Przy okazji poprawił również umocowanie drugiej dużej zabytkowej tablicy, bo z czasem straciła część mocujących ją w kamieniu śrub.

Transport i instalacja repliki tablicy na szczycie Góry Kościuszki, pracę wykonał społecznie Pan Roman Trzaskowski ⁵⁾

Pan Roman powiedział mi przy naszej rozmowie bardzo szczerze, że “na chleb zarabiał robiąc to na co był popyt, a medalami zajął się w ramach pracy społecznej - bo taka była potrzeba”.

Jest wspaniałym Polakiem zawsze otwartym na potrzeby innych osób i te o wyższych celach, jakie wspierają jego związki i powiązania emigracyjne z naszą ojczyzną.

Za całokształt swojej pracy społecznej w Australii został odznaczony przez rząd Polski w 1975 roku Złotym Krzyżem Zasługi.

Dla zainteresowanych, jak ktoś kiedyś odwiedzi Antypody to jedno z jego niewielu dzieł grawerskich można na zawsze podziwiać razem z pięknymi widokami na szczycie największej góry kontynentu australijskiego.

Serdeczne podziękowanie dla Pana Romana Trzaskowskiego za przekazanie swoich prywatnych fotografii i udzielenie dodatkowych informacji w celach publikacji dla Gdańskich Zeszytów Numizmatycznych.

Bibliografia:

- Dzięki uprzejmości Pana Romana Trzaskowskiego z Melbourne, Australia
  - ¹⁾ Stanisław Żółkiewski “Filatelista” Nr 13 (280) ROK XIV DWUTYGODNIK POLSKIEGO ZWIĄZKU FILATELISTÓW, Warszawa 1 lipca 1967 roku
  - ²⁾ Andrzej Kotecki, Muzeum Niepodległości w Warszawie „NIEPODLEGŁOŚĆ I PAMIĘĆ” Rocznik XXII, nr 3 (51); Czasopismo humanistyczne; 2015 rok
  - ³⁾ B. Kozarska-Orzeszek, Polskie medale filatelistyczne 1899 –1984. Katalog. Komitet Organizacyjny M. W. F. „Socphiles, 84 Wrocław” – Muzeum Sztuki Medalierskiej – Muzeum Poczty i Telekomunikacji. Socphiles, 84 Wrocław, s. 19, poz. 47.
- Marian J. Brzeziński, Medale i odznaki polskie i Polski dotyczące bite poza Polską w latach 1939–1977; Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, Londyn 1979, s. 54, poz. 48.
- ⁴⁾ Dingle Smith, “AUSTRALIAN EXHIBITION SOUVENIRS: A GUIDE TO COLLECTING CAPITAL PHILATELY” The Philatelic Society of Canberra Inc.; Tom 36, Numer 1 z marca 2018 roku.

Ilustracje:

- zbiory prywatne Pana Romana Trzaskowskiego
- zbiory prywatne autora opracowania
- ¹⁾ “Filatelista” Nr 13 (280) ROK XIV DWUTYGODNIK POLSKIEGO ZWIĄZKU FILATELISTÓW, WARSZAWA 1 LIPCA 1967
- ²⁾ Andrzej Kotecki Muzeum Niepodległości w Warszawie „NIEPODLEGŁOŚĆ I PAMIĘĆ” Rocznik XXII, nr 3 (51); Czasopismo humanistyczne; 2015 roku

- ⁵⁾ Andrzej Kozek, “Tajemnicza historia tablic na Górze Kościuszki”, 19 luty 2019. <https://www.sobieski.krakow.pl/wp-content/uploads/2017/03/MtKtabliceStory-AKozek-17.pdf>

- Portal: Google images

Jerzy
Jarnuszkiewicz
Medale i modele
w zbiorze
Jacka
Strzałkowskiego

AUTORSKIE RECENZJE KILKU OSTATNIO
WYDRUKOWANYCH „PRODUKTÓW”
JACKA STRZĄLKOWSKIEGO

Jacek Strzałkowski

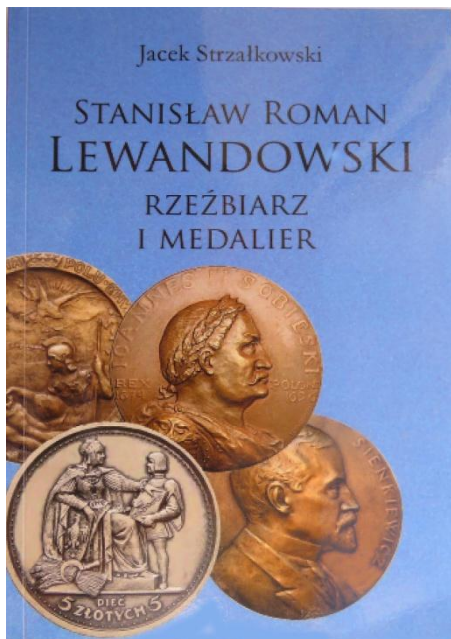

Wobec braku recenzji pragnę sam jako autor, przekazać ewentualnym czytelnikom, krytyczne i w mniejszym stopniu pozytywne uwagi o poniżej wymienionych książkach. Podstawową wadą jest ich druk techniką cyfrową, nakłady nie przekraczające 30 egzemplarzy, zwykły papier 80 g za wyjątkiem części ilustracyjnej i co najgorsze brak twardej okładki. Zmieszczą się na półce, a ręka nie boli od ich trzymania, ponieważ nie są tzw. cegłami. (vide- najcięższa z nich to katalog zbiorów medali we Lwowie).

- Największa, formatu A4, to słownik artystów, projektantów, grawerów, odlewników i inspiratorów wydania medali i monet w latach 1946 – 2000. Zebrałem ich około 3.350 i wydałem w 2019 r. pod mylącym tytułem **Medale i ich Twórcy**. Aby czytelnik ich danych osobowych i około 17,300 tematów ich dzieł się nie znudził dodałem 1056 barwnych zdjęć medali, w większości takich, których żaden przyzwoity numizmatyk nie zbiera, czyli artystycznych. Słownik zawiera za dużo informacji, wymienia obok artystów osoby, których towarzystwa wielcy twórcy się wstydzili. Józef Markiewicz, był oburzony jak mu powiedziałem, że będą w nim autorzy projektów i grawerzy, a Edward Gorol, że nie życzy sobie być wymieniony w leksykonie, gdzie będzie odlewnik jego modeli i medalionów wybitny artysta Brzeziński. Inną wadą pracy jest brak dat urodzenia, około stu absolwentów ASP w Warszawie. Paranoja tzw. ochrony danych osobowych, spowodowała wydanie ich spisu tylko z datą otrzymania dyplomu. Istotną wadą słownika są dokładne dane wymienionych w hasłach, wraz z datami śmierci zmarłych po jego wydaniu. Dołączanych sukcesywnie przez autora. Słownik będzie dla przyszłych pokoleń jedynym źródłem wiadomości, przepisywanych z niego, jak to jest obecnie przyjęte bez podania ich pochodzenia.

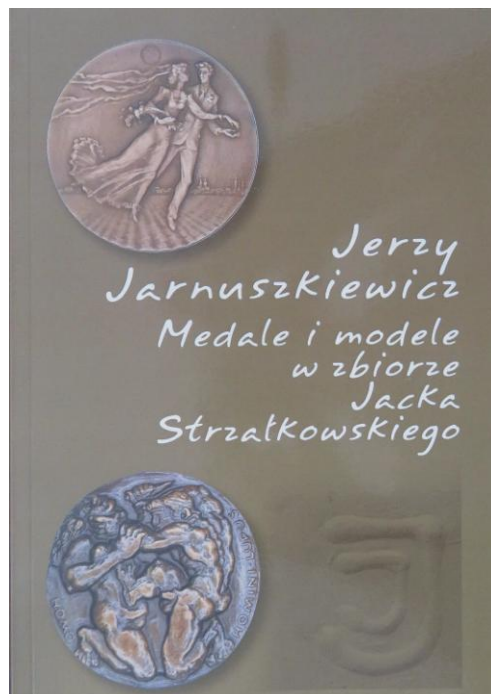
- Najmniej słów krytycznych mogę napisać o książce **Stanisław Roman Lewandowski, rzeźbiarz i medalier**, wydanej we Frankfurcie nad Menem też

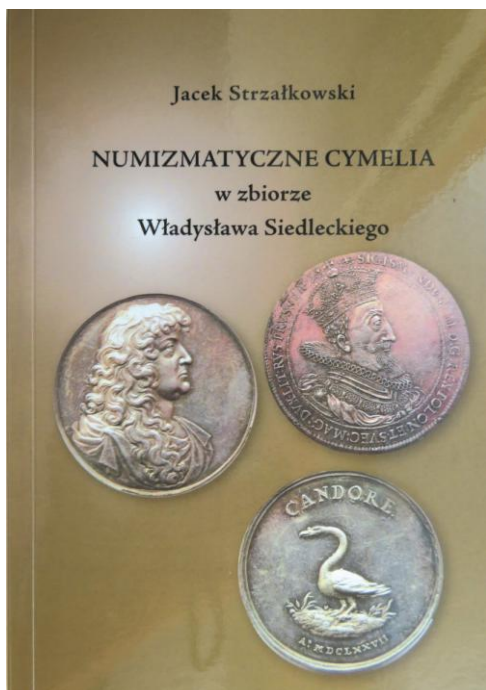
w 2017 o objętości 51 stron. Monografii, tego porządnie zwariowanego artysty, nie opracowałem dlatego, że był autorem medalionu z postacią siedzącej kobiety, który zostawił, chyba przez wrodzone bałaganiarstwo w Mennicy po odejściu z niej po kilku dniach pracy. Nie wytrzymał nerwowo, że jakiś urzędnik w randze dyrektora mówi mu co ma robić. Książka powstała dlatego, że przed 50 laty przepisałem w Muzeum Narodowym w Warszawie - listy pomiędzy nim a Feliksem Łopieńskim. Na tyle interesujące dla zbieraczy medali i historyków sztuki, że warto je wykorzystać. Wadą pracy jest, zbyt mała liczba

zdjęć jego rzeźb, ale są wszystkie medali w kolorze poza jednym wydanym w Wiedniu.

-Najbardziej komercyjnie niewłaściwy, ale prawdziwy tytuł ma książka pod tytułem **Jerzy Jarnuszkiewicz Medale i modele w zbiorze Jacka Strzałkowskiego**, Łódź 2017, stron 121 i 460 barwnych zdjęć. Monografia i katalog wszystkich dzieł, mojego ulubionego artysty. Życiorys i własny artysty, wspomnienia autora, znajomych i uczniów, wystawy i mogące zainteresować numizmatyków dane o emisjach monet NBP i projektach na prawie wszystkie monety w latach 1957, 1962-1969 i 1974-1976. To one powinny być na okładce, z tytułem: Sensacyjne dane o monetach w aktach Narodowego Banku Polskiego.

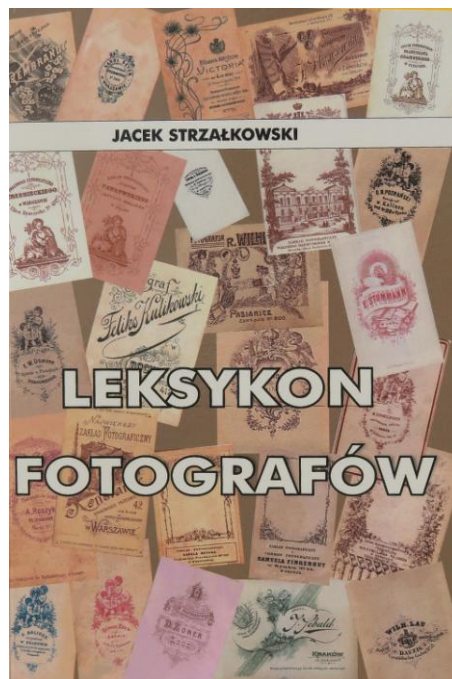

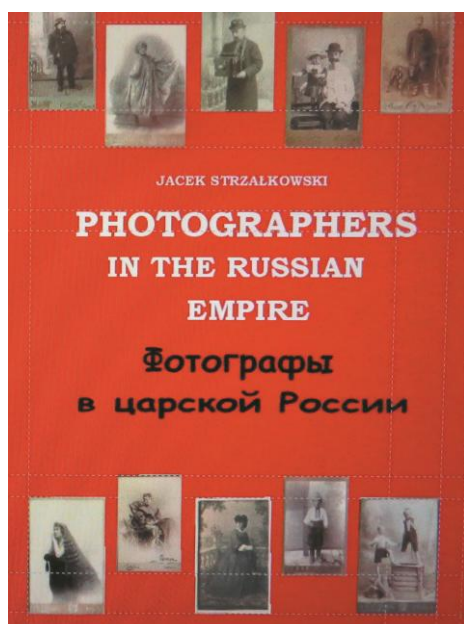
- książka o monetach i medalach bez ilustracji. Jeszcze gorzej, że wymieniono je na podstawie notatek właściciela, tylko obok daty wydania, w jednym lub dwóch zdaniach. Sporadycznie podany jest numer z katalogu E. Hutten -Czapskiego. Ujawnia pochodzenie najcenniejszych obiektów w zbiorach profesorów Witolda Korskiego i Władysława Siedleckiego (1911-1998). Jest tam historia o miednicy pełnej numizmatycznych rarytasów pod łóżkiem pijanego byłego zaufanego koniuszego ostatniego ordynata Leona Władysława Radziwiłła (1863-1945) w nieświeskim zamku. To wszystko jako dodatek, do listy obiektów w jednym z najcenniejszych, bo tylko złotych i srebrnych medali i mniej licznych monet w zbiorze W. Siedleckiego. Nigdy nie ujawniany, nie opisany został utwalony dla potomności pod tytułem **Numizmatyczne cymelia w zbiorze Władysława Siedleckiego**, Frankfurt am Main, 2017, s. 36.

- dwie książki z innej dziedziny kolekcjonerstwa – fotografii wykonanych przed 1918 rokiem. Setek milionów zdjęć nie zdołam skatalogować, ale mogę zwiększyć satysfakcję ich właścicieli, informując o wykonawcach, ich imionach i w jakich latach mieli zakłady pod podanym na s.o. fotografii adresem.

Po 30 latach pracy udało się zebrać wiadomości lub tylko odnotować istnienie 20.423 atelier i fotografów. Na obecnym terytorium Polski – 9.005 i w carskiej Rosji -11.418, już bez ziem Królestwa Polskiego. Obie grzeszą nadmiarem informacji i co z tym się wiąże z błędami w obcych nazwiskach, powtórzeniami i brakiem zakładów w Rosji, w latach 1906 – 1918 i wielu krótko pracujących w małych miejscowościach na ziemiach polskich. Pierwsza pod tytułem **Leksykon Fotografów**, Łódź 2019 stron 619 i druga **Photographes In the Russian**

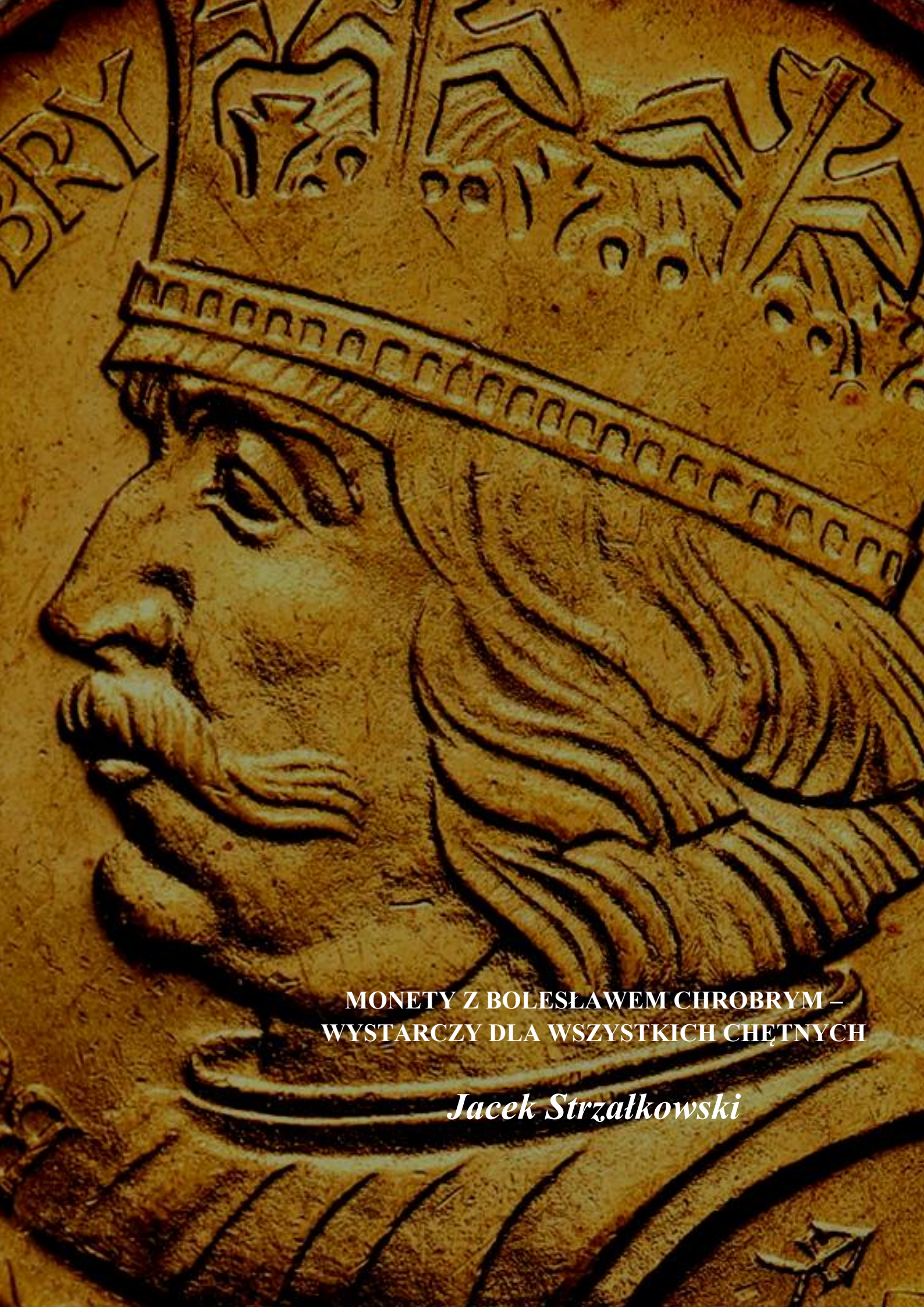

Empire, Frankfurt am Main 2019, s. 427. Obie oparte na źródłach archiwalnych i literaturze. Pierwsza z licznymi obszernymi nowymi biogramami, druga z jedno lub dwuwierszowymi informacjami w języku angielskim.

Wbrew utartemu obyczajowi zachęty przez recenzenta do czytania, nie polecam tego czytelnikom powyższych słów. Leksykony są do korzystania z nich, jak zajdzie potrzeba znalezienia wiadomości.

To nie książka telefoniczna, jak pisał Anatol France o swojej ulubionej lekturze.

MONETY Z BOLESŁAWEM CHROBRYM –
WYSTARCZY DLA WSZYSTKICH CHĘTNYCH

Jacek Strzałkowski

Michał Niemczyk w styczniu 2023 pokazał wykres ilustrujący wzrost ceny złotej z portretem Bolesława Chrobrego, monety o nominale 10 zł. - do 570 %, w ciągu 10 lat. Zapowiedział pokazanie filmu w Internecie o jej historii, cenie, typach i ogólnie o monetach.

Obecnie inwestorzy płacą za nią od 4500 do 5000 tysięcy złotych. Jej waga to 3,22 g. Mając próbę 0,900 przy cenie skupu około 200 zł za gram, winna jako moneta bulionowa kosztować około 640 zł. Przy cenie oficjalnej złota w dniu 8 II 2023 wynoszącej 228,40 zł za gram jej wartość, to trochę ponad 700 zł.

Osoba używająca nazwiska Ricardo Ricardi, w komentarzu wykresu napisała – „W czym tkwi fenomen ceny tych monet. Ani waga ani rzadkość występowania nie są adekwatne do ich ceny. Ktoś pompuje celowo ceny od jakiegoś czasu”.

W odpowiedzi M. Niemczyk odpowiedział – „to jedyne złote monety II RP, mały nakład, ogromna ilość przetopiona i zniszczenia w czasie wojny i cena złota czynią popyt”. Jak jedyne, to nie znaczy drogie. Nakład wg sprawozdań Mennicy to 10 zł - 50,350 sztuk i 20 zł - 27,240 sztuk. Za wyjątkiem kilkuset sprzedanych przed 1939 r. wszystkie przetrwały wojnę w angielskim banku, o czym każdy, kto czytał gazety, dowiedział się, gdy większość z nich wróciła do Polski. Prawdopodobnie reszta, wraz z częścią sztab złota, została zatrzymana przez rząd angielski na pokrycie wydatków, jakie władze wydały w czasie wojny na utrzymanie i pensje m.in. lotników broniących i ginących w obronie ich terytorium przed nalotami niemieckich bombowców.

Atmosfera, wytworzona w celach spekulacyjnych, a nie cena złota, spowodowała, że na aukcji Heritage w dniu 17 stycznia 2023 sprzedano monetę 20 zł z Chrobrym za 4320 dolary amerykańskie. Inne realizacje to 900, 1050 i 1694 dolary. Gram złota w najlepiej sprzedanej kosztował około 700 dolarów. Dla inwestorów w kupno tych egzemplarzy i pozostałych osób, przytaczam poniżej fragment pisma Narodowego Banku Polskiego, przepisany z jego akt w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (ogólnie dostępnych). Wraz z rewelacjami na temat emisji ówczesnych monet obiegowych i tzw. próbnych, na stronie 116 mojej książki pod tytułem *Jerzy Jarnuszkiewicz Medale i modele w zbiorze Jacka Strzałkowskiego*, Łódź 2017, jest informacja:

28 VIII 1963. Poufne od prezesa NBP. Do wiadomości ministra Finansów Jerzego Albrechta: Monety obiegowe z lat 1919 – 1939 są w sprzedaży za dewizy

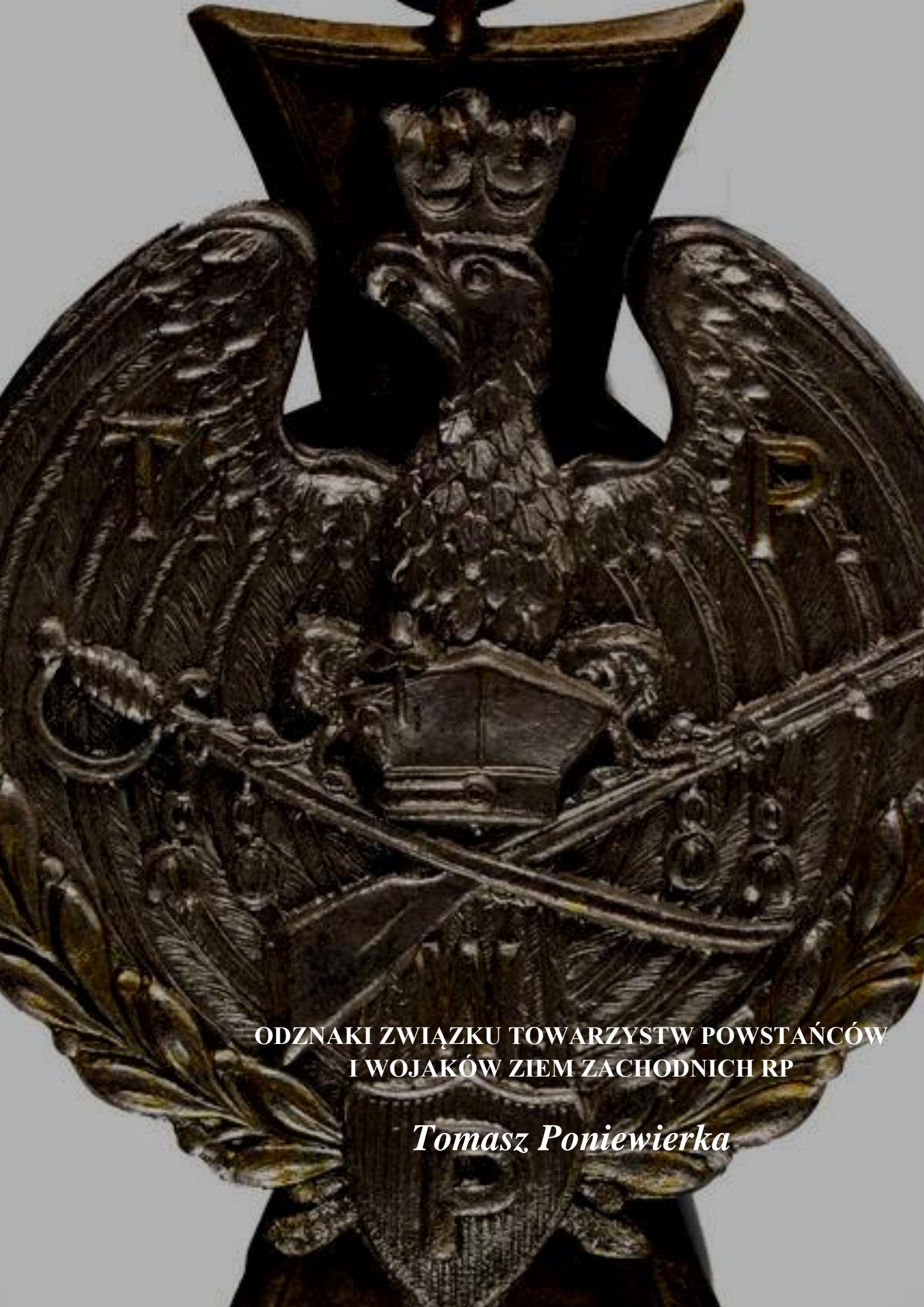
w komplecie. 16 rodzajów monet za 19 do 26 dolarów zależnie czy, to kupiec czy kolekcjoner. Komplet składa się z: 1 zł jeden rodzaj; 2 zł. cztery rodzaje; 5 zł – 6; 10 zł- 5 rodzaje. W latach 1960- 1962 sprzedano 650 sztuk za 828 dolarów. Sprzedaż została zakończona wobec braku monet z tematem „powstanie listopadowe” i Nike. NBP zamierza zamówić w Mennicy Państwowej po 5 tys. sztuk każdego rodzaju z brakujących monet wybitych z istniejących stempli do sprzedaży dewizowej.

Monety złote są 10 i 20 zł z B. Chrobrym obie po 40 \$ za komplet wagi 9.67g. W latach 1959 – 1962 sprzedano za pośrednictwem BHZ Desa 1.583 komplety za sumę 30.503 dolarów. **Obecnie jest ich: 10 zł. - 40 tys. sztuk, 20 zł -20 tys. sztuk.** Koniec cytatu.

Po przemianach ustrojowych, kiedy nie brakowało rządzącym Polską dolarów, zaprzestano ich sprzedaży. Do chwili obecnej powyżej cytowane nakłady prawdopodobnie nie uległy znacznemu obniżeniu. Kończę, z optymistycznym przesłaniem, że uciekający przed skutkami inflacji złotego, płacąc 4320 \$ za monetę bulionową o wadze 6,45 gram, mogą kupić jeszcze prawie 20 tysięcy sztuk. Chyba tylko z pobudek patriotycznych jako jedynej złotej nie wprowadzonej do obiegu monety II RP.

Jej karierę ilustruje fakt, że w 1927 roku można było obie monety otrzymać we wszystkich placówkach Banku Polskiego, w zamian za złoto równej wartości jak w monetach. Z zastrzeżeniem, że po jednej sztuce na osobę. Czyli prawdopodobnie można było dostać tylko jedną z dwóch wybitych monet za okazaniem dowodu osobistego, w którym uczyniono odpowiednią adnotację (Informacja z „Kurier Łódzki”; 4 III 1927 nr 62).

ODZNAKI ZWIĄZKU TOWARZYSTW POWSTAŃCÓW
I WOJAKÓW ZIEM ZACHODNICH RP

Tomasz Poniewierka

Powstanie Wielkopolskie było jednym z nielicznych udanych zrywów w historii Polski, zarazem - prócz Powstań Śląskich - najświeższym przed odzyskaniem przez cały kraj niepodległości. Nic więc dziwnego, że już wkrótce po likwidacji Frontu Wielkopolskiego, byli Powstańcy i żołnierze Wojsk Wielkopolskich zaczęli zakładać różnego rodzaju stowarzyszenia kombatanckie. Początkowo dość liczne, szybko przestawały istnieć nie mogąc skupić w swych szeregach większej liczby członków. Impas ten przełamał początkowo Związek Towarzystw Uczestników Powstania w Wielkopolsce 1918-19 r., założony w 1920 roku jako kontynuator - spadkobierca Rady Ludowej Miasta Poznania, a następnie Towarzystwo Powstańców Wielkopolskich założone w 1921 roku¹ (niekiedy mylnie uznawane za pierwszą organizację uczestników Powstania). Towarzystwo to rozwiązano w początkach 1922 roku.

Nowym Towarzystwem został Związek Towarzystw Powstańców i Wojaków Ziem Zachodnich Rzeczypospolitej Polski. Organizacja ta powstała 7 kwietnia 1922 roku z inicjatywy Dowódcy Okręgu Korpusu nr VII w Poznaniu – generała dywizji Kazimierza Raszewskiego². Co ciekawe, na dokumentach Związku z pierwszego okresu działalności widnieje data 14 maja 1922³. Celem powołania nowego Związku było umożliwienie kontynuacji działań rozwiązanego Towarzystwa Powstańców Wielkopolskich. Nie zachował się do dziś pierwotny Statut Związku, ciężko więc coś więcej o nim powiedzieć. We współczesnych opracowaniach przyjęło się w jego opisie przyjmować Statut z roku 1931 lub 1938 dotyczący już innego stowarzyszenia, niż to powołane w roku 1922. Światło na działalność Towarzystwa i jego zasady rzucają dwa statuty z 1926 roku zachowane w zbiorach Wielkopolskiego Muzeum Niepodległości pod numerami inwentarzowymi WMN/A/0460 i WMN/A/1913. Zawierają one zwłaszcza 4 istotne dla nas elementy – informacje o celach i charakterze Towarzystwa, o członkach, odznakach i umundurowaniu. W dotychczasowych opracowaniach przyjęło się uznawać, iż Towarzystwo miało mieć charakter apolityczny, a jego członkami mogli być Polacy chrześcijanie⁴ czci nieposzlakowanej. Nie jest to jednak prawda. Zgodnie ze Statutem Towarzystwa Powstańców i Wojaków związku D.O.K. VII Poznań z 1926 roku

¹Salamon T., *Stowarzyszenia kombatanckie Powstańców Wielkopolskich w latach 1921-1939*, [w:] Kronika Wielkopolski nr 4 (17), Poznań 1978, str. 182

²Tamże, str. 183

³Dla przykładu oficjalna papeteria zarządu posiadała taką właśnie datę

⁴Salamon, str.183

członkami mogli być tylko Polacy, z kolei Statut regionalny z tego samego roku wskazuje, że członkami może być „każdy obywatel narodowości polskiej nieposzlakowanej czci, którego patriotyzm polski nie ulega wątpliwości”. To małe rozróżnienie, wskazuje jednak, że nie miało znaczenia, czy członkowie byli wyznawcami religii chrześcijańskiej.

Zgodnie ze statutami członkowie dzieli się na dwa rodzaje grup, w ramach których wyróżniano podgrupy. Ze względu na członkostwo wyróżniano: czynnych, wspierających i honorowych (wg Statutu regionalnego), a ze względu na zasługi: *powstańców którzy walczyli z bronią w rękę; powstańców którzy położyli zasługi wobec sprawy narodowej przed i w czasie Powstania Wielkopolskiego; wojaków; młodzież przedpoborową nieposiadającą prawa głosowania; - wg Statutu regionalnego, lub na: „powstańców zbrojnych” którzy w ochotniczych oddziałach powstańczych z bronią w rękę brali udział w walkach o oswobodzenie Rzeczypospolitej Polskiej, zwłaszcza Ziemi Zachodnich w r. 1918/19; „powstańców zasługi”, którzy w okresie powstania przyczynili się w znacznej mierze do oswobodzenia Ojczyzny, będąc czynnymi bądź to w administracji, bądź to przy zasilaniu oddziałów powstańczych i t p; „wojaków” czyli wszystkich byłych żołnierzy; „członków honorowych” z adnotacją, iż członkiem honorowym może być bezwarunkowo każdy Powstaniec Styczniowy.*

Statuty te zawierają również informacje o tym, iż poszczególni członkowie mogą zostać odznaczeni odznakami zgodnymi z ich rodzajem członkostwa, jednakże opis odznak i sposób ich nadawania określono w osobnym regulaminie.

Oprócz tego Statut z 1926 roku zawiera przepisy o umundurowaniu Związkowym, co o tyle interesujące, że daje nam dodatkową wiedzę o zachowanych archiwalnych fotografiach. Mówi on m.in., że na kołnierzach znajdują się numery Okręgów, co może pozwolić w przyszłości na odtworzenie podziału administracyjnego Towarzystwa w oparciu o zachowane fotografie członków w mundurach związkowych. Mówi również o noszeniu odznak – *ogólną oznakę zewnętrzną stanowi odznaka związkowa danej kategorii członka, którą zakłada się tylko przy wszystkich oficjalnych zwartych wystąpieniach Towarzystwa.* Wyjaśnia to w pewnej mierze ubogi zasób zdjęć żołnierzy zawodowych z odznaką związkową.

Wydawać by się mogło, iż odznaki związkowe przysługiwały wszystkim

członkom, nie jest to jednak jasne z uwagi na brak regulaminu i stanowczych wskazówek w Statutach. Co ważne, możliwe, że nie wszyscy zostali odznaczeni, na co wskazuje choćby zachowane zdjęcie z okręgu nr 2 w Rogoźnie z 5 członkami, spośród których jedynie 3 posiada odznakę Powstańca Broni.

Nieocenionym źródłem do badań dziejów Towarzystw są zachowane akta Towarzystwa Powstańców i Wojaków Ziemi Zachodnich RP w Ostrowie. Można w nich odnaleźć wiele istotnych informacji. Na podstawie pism sekretarza Związku wiadomo, że sprawa odznak była uregulowana już 6 grudnia 1922 roku. Ponadto wynika zeń, że zarówno rogatywki dla kombatantów, jak i pieczęcie dla poszczególnych Towarzystw były zamawiane przez organ centralny w Poznaniu. Co interesujące rogatywki dla Powstańców były inne niż dla Wojaków.

TOW. POWSTAŃCÓW I WOJAKÓW

Nazwiska wszystkich
członków zarządu towarzystwa
potwierdzających wiarygodność
poniższej ewidencji.

O K R Ę G Ł N I K .

Do
wszystkich członków towarzystwa

W wykonaniu rozporządzenia Generalnego Sekretarjatu Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków Ziemi Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (" WOLNOŚĆ " Nr. 3 z dnia 16.8.22.) wzywamy niniejszym do wypełnienia poniższego kwestjonariusza celem otrzymania odznaki powstańczej wagi wojackiej.

W O L N O Ś Ć .

ZA ZARZĄD :

(-) ..... (-) ..... (-) .....

sekretarz   skarbnik   prezes Tow.

Członka Imię i nazwisko:.....

Data i miejscowość urodzenia .....W....pow.....

Obecny pobyt Poznań, ul.....Nr.....

Zawód: ..... wojacki stopień służbowy:

W jakim rodzaju Broni wydzwiczony ?.....

Szczegółowy opis działalności w oddziałach powstańczych wzgl. bojów w wojsku :

(Odpowiedź na pytania: Gdzie i kiedy walczył kto był dowódcą lub kierownikiem akcji, jakie poleżył zasługi, czy został ranny, czy posiada inne odznaczenia i jakie? Powstańcy zasługi określają, a nie czyny tak, jak się przedstawiają.)

Podpis b. dowódcy wzgl. świadków :

Wobec powyższego pragnę uszczególnić jako:
powstaniec broni, powstaniec zastugi, wojak (trafnie podkreślić).

własnoręczny podpis. ....

Informacja dotycząca wzoru wniosku o odznakę Powstańca lub Wojaka

Odznaki były płatne a ich cena zmienna. Na mocy „Rozkazu nr 2” wydanego 1 kwietnia 1924 roku ceny kształtowały się następująco: odznaka Powstańca Broni 1 zł, Wojaka i Zasługi po 75 groszy. Z kolei w Okólniku „Wolność” nr 1 z 14 maja 1924 roku ceny uległy znaczącej korekcie – Powstańca Broni 2,2 zł, Zasługi jak i Wojaka z kolei kosztować miały po 1,2 zł. Ponadto w piśmie podano informacje iż dyplomy do odznak wydawane są na życzenie za kwotę 2,2 zł. Można było zamówić również duplikat odznaki Powstańca Broni wykonany jako „krzyż z czystej miedzi czarno oksydowany i orzeł solidny szczerzo srebrny” za kwotę 20 złotych, miniaturę odznaki Powstańca Broni 1/4 wielkości, Powstańca Zasługi i Wojaka za kwotę 2 złotych.

W 1927 roku, gdy zakończono nadawanie odznak Związkowych I-ego wzoru, Związek liczył sobie 11614 członków⁵. Na podstawie danych zachowanych dla koła Ostrów, można przypuszczać, że stosunek stowarzyszonych wyglądał mniej więcej 10:1:1 (spośród wszystkich członków odznakę Powstańca Broni przyznano 220 druhom - ~82,4%, Powstańca Zasługi 24 - ~9%, a Wojacką 23 - ~8,6%), a więc należałoby przyjąć, iż Powstańców Broni było w Związku około 9570, Powstańców Zasługi 1040 i Wojaków 990. Dane zachowanych odznak wskazują jednak, że Powstańców Broni było w Związku więcej – co najmniej 9805 a więc stanowili oni ponad 84% członków. Błąd obliczenia mieści się tu w granicach błędu statystycznego i wynika z różnic strukturalnych w różnych Kołach Związku.

Ogłoszenie z numeru 1 pisma Wolność z 14 maja 1924 roku, w którym oznajmiono, iż wszystkie wnioski odznaczeniowe mają zostać nadesłane do końca czerwca 1924, aby zakończyć raz na zawsze wydawanie odznak ma tu zdawać by się mogło dość dużą doniosłość. W tym też numerze zaznaczono, że dotychczasowe dekrety będą unieważnione, a każde Koło otrzyma spis imienny swoich członków z numerami odznak.

Nad tym należy się pochylić w kontekście zachowanego spisu z Ostrowa. Zgodnie z dekretami tymczasowymi odznaki Powstańca Broni otrzymali:

---

⁵Tamże str.184

Dekretami z dnia 27.12.1922 roku:

1. 19 - Jankowski Wacław
2. 20 - Wawrzyniak Władysław
3. 976 - Weis Jan - pośmiertnie
4. 1016 - Nerski Marian
5. 1017 - Hoffmann Władysław
6. 1018 - Myk Maksymilian
7. 1019 - Ast Kazimierz
8. 1020 - Frąszczak Józef
9. 1021 - Styburski Kazimierz
10. 1022 - Jankowski Wiktor
11. 1023 - Lipski Wojciech
12. 1049 - Kryjom Antoni - pośmiertnie
13. 1192 - Kołodziejczak Stanisław
14. 1193 - Siniński Teodor
15. 1194 - Fagiewicz Władysław
16. 1200 - Michałowicz Stefan
17. 1201 - Begale Ludwig – prawdopodobnie niewydana, numer przejęty w 1926
18. 1202 - Mrula Wawrzyn – prawdopodobnie niewydana, numer przejęty w 1926
19. 1203 - Stawik Antoni
20. 1204 - Dudka Jan
21. 1205 - Skorzywot Władysław
22. 1206 - Krumka Karol
23. 1207 - Wróbel Sylwester
24. 1208 - Michalski Kazimierz
25. 1209 - Puciata (imię nieznane)
26. 1210 - Kasprzak (imię nieznane)
27. 2760 - Kucharczyk Wojciech - pośmiertnie
28. 2976 - Mickiewicz Stefan - pośmiertnie
29. 2980 - Rucki Romuald - pośmiertnie
30. 3012 - Kalupa Michał – pośmiertnie, niewydana, numer przejęty w 1926

31. 3013 - Krysiak Władysław – pośmiertnie, niewydana, numer przejęty w 1926
32. 3015 - Jenchen Antoni - pośmiertnie
33. 3017 - Maeusel Seweryn - pośmiertnie
34. 3022 - Kaczmarek Franciszek – pośmiertnie, niewydana, numer przejęty w 1926
35. 3024 - Kaczmarek Władysław - pośmiertnie
36. 3026 - Popłomyk Tomasz - pośmiertnie
37. 3033 - Górny Wojciech – pośmiertnie
38. 3037 – Lange-Wnukowski Michał - pośmiertnie
39. 3043 - Standlewicz Stanisław
40. 3046 - Muszyński Paweł
41. 3050 - Rumiński Józef
42. 3062 - Kubiak Franciszek – niewydana, numer przejęty w 1926
43. 3068 - Michałowski Stanisław
44. 3071 - Bińkowski Stefan
45. 3074 - Nykiel Antoni
46. 3081 - Wasielewski Hieronim
47. 3091 - Grossek Wiktor

Co istotne w ich przypadku numeracja została wpisana tuszem obok nazwisk z dopiskiem u góry nr zw, co może sugerować numer legitymacji związkowej, a nie odznaki. Jednakże na dekrete wymienieni są również Powstańcy Zasługi:

1. Wojciech Sikora
2. Kazimierz Świetlik
3. Andrzej Kobiela
4. Idzi Matczak
5. Edmund Ast
6. Stanisław Lulkiewicz
7. Stanisław Szczerkowski
8. Sylwester Prusinkiewicz
9. Jan Kryszkiewicz

10. Tadeusz Brodowski
11. Józefa Nogalowa

A także wojacy:

1. Wojciech Wizner
2. Wincenty Stawik

Zarówno odznaki Powstańców Zasługi jak i wojackie nie były numerowane, brak też numeracji związkowej przy powyższych nazwiskach. Sugeruje to, że numery wpisane przy nazwiskach Powstańców Broni mogą stanowić numer odznaki.

Dekretami z dnia 27.12.1923 roku odznaczeni odznakami zostali:

Powstańca broni:

1. 4280 - Zygmantowski Józef
2. 4289 - Lamek Józef
3. 4291 - Świtalski Marian
4. 4311 - Dolata Wojciech
5. 4342 - Skraburski Franciszek
6. 4352 - Mizeraczyk Czesław
7. 4364 - Walczak Józef
8. 4375 - Mikołajczyk Józef
9. 4380 - Lewandowski Mieczysław Edward
10. 4388 - Organiściach Tomasz
11. 4396 - Odlicki Franciszek
12. 4443 - Biegański Stanisław
13. 4449 - Skrzypczak Walenty
14. 4453 - Stefański Józef
15. 4507 - Śliwka Franciszek
16. 4510 - Cegła Jan
17. 4511 - Owsianowski Kazimierz
18. 4516 - Mikołajczak Leon – prawdopodobnie niewydana, numer przejęty w 1926

19. 4517 - Owczarek Antoni
20. 4519 - Kołodziejczak Roman
21. 4538 - Gąsowski Konstanty
22. 4541 - Dąbrowski Józef
23. 4545 - Płończak Stefan
24. 4547 - Kajzer Piotr
25. 4574 - Michałowicz Bronisław
26. 4733 - Splitt Dezyderiusz
27. 5061 - Janusz Antoni
28. 5062 - Bichiński Józef

Powstańca Zasługi:

1. Urbaniak Stanisław
2. Nowicki Franciszek

Wojacką:

1. Sobczak Jan
2. Kaźmierczak Stanisław
3. Fijołek Józef
4. Nowak Franciszek
5. Adamski Franciszek
6. Walczak Andrzej
7. Klimek Jan
8. Perdek Stanisław

W przypadku tych dekretów u góry widnieje już skrót NR. ODZ. wskazujący wprost, iż jest to numeracja samych odznak.

Dekretem z 3 maja 1924 roku odznaczeni zostali odznaką Powstańca Broni:

1. 5443 - Kryczkiewicz Jan
2. 5446 - Michałowicz Bronisław
3. 5451 - Kobielać Andrzej
4. 5481 - Poprawa Marcin

5. 5552 - Mojtczak Michał
6. 5582 - Sławek Michał
7. 5595 - Woźniak Józef
8. 5672 - Serwa Bronisław
9. 5675 - Jastrzębski Jan
10. 5723 - Fengler Władysław – prawdopodobnie niewydana, numer przejęty w 1926
11. 5730 - Głuszek Stefan
12. 5785 - Dybała Stanisław (kapitan)

Tu ponownie są to z całą pewnością numery odznak nadanych poszczególnym druhom.

Powstańca Zasługi:

1. Strzelczyk Jan

Dekretem z 27 grudnia 1924 roku odznaczono odznaką Powstańca Broni:

1. 6769 - Frąckowiak Waclaw
2. 7206 - Mjerski Władysław
3. 7216 - Horn Bolesław
4. 7222 - Wiśniewski Waclaw
5. 7255 - Krzyżaniak Piotr
6. 7266 - Kościelniak Jakób
7. 7269 - Nowaczyk Andrzej
8. 7272 - Mieżyński Zygmunt
9. 7276 - Szkudłapski Walenty
10. 7283 - Waldowski Franciszek
11. 7290 - Kościelak Franciszek
12. 7292 - Idzior Michał

Dekretem z 3 maja 1925 roku odznaczeni odznaką Powstańca Broni zostali:

1. 6766 - Nowakowski Mieczysław
2. 6884 - Pniewski Władysław
3. 6896 - Smierzchała Piotr
4. 6902 - Minta Roman
5. 6909 - Kujawski Stanisław
6. 6952 - Bartkiewicz Adam
7. 6962 - Heinze Władysław
8. 6975 - Heinze Antoni
9. 6991 - Samarzewski Wojciech
10. 7217 - Malaczewski Mieczysław
11. 7304 - Michalczak Piotr
12. 7305 - Trager Jan
13. 7307 - Wysoczyński Kasper
14. 7311 - Sobczak Wincent

Ponownie jest to numeracja Krzyży.

Wojacką:

1. Drymel Józef

Z powyższych informacji możemy wyciągnąć szereg wniosków. Po pierwsze od 1924 roku odznaki Towarzystwa nadawano już dwukrotnie w ciągu roku, a więc w Święto Konstytucji 3 Maja oraz w rocznicę wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Ponadto numeracja odznak nie była przyznawana w trybie ciągłym, na co wskazują znaczące rozbieżności numeracyjne w latach 1924 - 25. Dotyczy to jedynie dwóch ostatnich puli nadań. Kolejną obserwacją, którą możemy poczynić jest datacja poszczególnych odmian, którą zaznaczymy orientacyjnie w części katalogowej.

22 lipca 1926 roku w ślad za ogłoszeniem z Wolności, o którym już wspomnieliśmy, ogłoszono nową, zbiorczą listę odznaczonych. Zmieniała ona zasadniczo numerację. Lista ta kształtuje się dla Koła ostrowskiego następująco:

1. 1025 – Maksymilian Nowicki
2. 1060 – Czesław Goszczyński
3. 1201 – Antoni Marciniak
4. 1202 – Jan Smigiel
5. 2251 – Tomasz Bartosik
6. 3012 – Antoni Stankowski
7. 3013 – Konstanty Kazowski
8. 3022 – Edmund Wiktor Mierzwa
9. 3062 – Marcin Szlachetka
10. 4024 – Ignacy Biernaczyk
11. 4516 – Alfons Soboczyński
12. 5723 – Władysław Bogacki
13. 6444 – Czesław Wasielewski
14. 7223 – Teodor Sniecki
15. 7658 – Andrzej Kurka
16. 7736 – Stanisław Sikora
17. 7748 – Antoni Grzeszczyk
18. 7753 – Piotr Nowacki
19. 7761 – Piotr Cuske
20. 7772 – Władysław Spendowski
21. 7785 – Franciszek Dolata
22. 7786 – Wojciech Ginter
23. 7788 – Jan Szymański
24. 7789 – Sylwester Nowastawski
25. 7798 – Stanisław Szubert
26. 7810 – Jan Mrożyński
27. 7813 – Jan Zając
28. 7826 – Franciszek Tomczak
29. 7835 – Jan Hyla
30. 7842 – Marian Wybiera
31. 7856 – Antoni Sikora
32. 8112 – Edmund Buchwald
33. 8216 – Jan Kubera

34. 8217 – Józef Ciszak
35. 8219 – Władysław Kwietniewski
36. 8221 – Stanisław Zydorowicz
37. 8222 – Jan Grzeszczyk
38. 8226 – Władysław Sikorski
39. 8231 – Stanisław Lis
40. 8232 – Franciszek Dziuba
41. 8238 – Ludwik Majchrzak
42. 8239 – Andrzej Kempa
43. 8241 – Ludwik Stawik
44. 8242 – Waław Dylewicz
45. 8244 – Franciszek Podskarbi
46. 8245 – Franciszek Nyklas
47. 8250 – Ludwik Konarski
48. 8255 – Stanisław Wizner
49. 8259 – Walenty Maciaszek
50. 8263 – Wojciech Kostrzewa
51. 8265 – Władysław Derbich
52. 8266 – Waław Zawidzki
53. 8269 – Leon Karasiński
54. 8272 – Walenty Kamiński
55. 8274 – Jan Kościelak
56. 8275 – Kaźmierz Krzysztofiak
57. 8276 – Michał Idziorek
58. 8277 – Stefan Pawłowski
59. 8278 – Wojciech Banaszak
60. 8281 – Antoni Nyklas
61. 8283 – Franciszek Wciorki
62. 8285 – Andrzej Sikora
63. 8286 – Antoni Sikorski
64. 8288 – Michał Kałwiński
65. 8290 – Walenty Kuzawski
66. 8292 – Kazimierz Smuła
67. 8293 – Edmund Dionizy Buchwald

68. 8295 – Michał Borówka
69. 8296 – Józef Banach
70. 8297 – Antoni Grzeszczyk
71. 8310 – Józef Wojtczak
72. 8313 – Stanisław Wrzesiński
73. 8314 – Józef Dziechciarek
74. 8317 – Wiktor Michałowicz
75. 8319 – Walenty Pabiś
76. 8321 – Leon Miądowicz
77. 8322 – Józef Konieczny/Tomasz Skowronek
78. 8323 – Adam Pietrzykowski
79. 8324 – Józef Marek
80. 8325 – Adam Klamann
81. 8326 – Józef Kurasiak
82. 8333 – Roch Płociennik
83. 8335 – Adolf Hoffmann
84. 8336 – Roch Motyl
85. 8337 – Michał Stasiński
86. 8347 – Stanisław Giezek
87. 8348 – Jan Dudkowski
88. 8352 – Franciszek Mikołajewski
89. 8354 – Stanisław Kurek
90. 8355 – Antoni Moryson
91. 8363 – Ignacy Szymański
92. 8369 – Józef Zawidzki
93. 8373 – Franciszek Michalak
94. 8380 – Jan Malicha
95. 8381 – Henryk Winkowski
96. 8382 – Stefan Wesołowski
97. 8387 – Stefan Dolatowski
98. 8388 – Stanisław Stendera
99. 8390 – Maksymilian Polski
100. 8395 – Franciszek Durzyński
101. 8407 – Stanisław Kajzer

102. 8410 – Ludwik Biegański
103. 8415 – Józef Wojciechowski
104. 8551 – Bohdan Jernajczyk
105. 8575 – Leon Kuśnierkiewicz
106. 8585 – Stanisław Gieprz
107. 8586 – Antoni Kempa

Powstańców Zasługi:

1. Banaszak Antoni
2. Frączczak Leon
3. Kostrzewianka Helena
4. Mieżyńska Melanja
5. Ostenda Jakób
6. Ofierzyński Józef
7. Pawlak Antoni
8. Ginter Leon
9. Woszke Zygmunt
10. Zemski Andrzej

Wojacką:

1. Ceglarel Walenty
2. Głazowski Stanisław
3. Kaczmarek Jan
4. Peta Stanisław
5. Rybakowski Władysław
6. Rosada Józef
7. Szulc Aleksander
8. Twardowa Franciszek
9. Kowalski Stanisław
10. Jeziorak Jan
11. Matuszewski Ludwik
12. Kasprzak Antoni

Jak widać, wbrew szumnym zapowiedziom, nie było to spisanie wszystkich członków, a nadanie nowym członkom przysługujących im odznak, już niejako po raz ostatni, jeśli chodzi o ich pierwszy typ.

Co interesujące w dokumencie z 8 marca 1928 roku pojawia się informacja, iż nowe odznaki nie są jeszcze zatwierdzone, choć mają być w najbliższym czasie, jednocześnie istnieje możliwość nabycia starych odznak. Fakt taki potwierdza w jakiejś mierze numeracja odznak – ostatnie numery nadane w 1926 roku kończą się przed 8600 dla koła w Ostrowie, podczas gdy ostatnia odmiana odznaki Powstańcowi Broni zaczyna się numeracją powyżej 8656 i kończy w okolicach 9800 co wskazuje, że odznaki te mogły być jeszcze nadawane w nielicznych egzemplarzach po roku 1926.

Na podstawie źródeł internetowych i prywatnych można dodatkowo przypisać numery odznak kolejnym osobom:

1. 67 – Ludwik Paluszkiewicz
2. 205 – Franciszek Marcinkowski
3. 324 – Franciszek Łakomy
4. 574 – mjr Tadeusz Goetzendorf-Grabowski – nadanie 3 maja 1924
5. 681? - Silski Tadeusz – nadany 3.05.1923
6. 871 – Andrzej Majda
7. 1031 - Piotr Marciniak
8. 1051 - Dubiski Aleksander
9. 1072 - Wasiak Jan
10. 3074 - Nykiel Antoni
11. 4842 – Jan Muller – legitymacja z 15 marca 1924
12. 5103 – Jan Forszpaniak
13. 5351 - Sroczyński Kazimierz
14. 5888 - Koralewski Wojciech ?
15. 6855 – Władysław Adameczak
16. 7727 - Michałek Józef
17. 8304 - Piotr Michalski
18. 8341 – Marian Guderski (Za <http://gaso-gostyn.pl/aktualnosci/odznaka-powstanca-broni.html> dostęp 14.03.2022)

W tym miejscu należy w końcu poświęcić uwagę samym odznakom. Ich wzór określał nieodnaleziony dotychczas załącznik do Statutu. Zgodnie ze statutem członkowie Towarzystwa dzielili się na Powstańców Broni, Powstańców Zasługi i Wojaków. Pierwsze dwie kategorie wyróżniał czynny udział w Powstaniu Wielkopolskim, z czego Powstańcy Broni byli to żołnierze walczący z bronią w rękę, a Powstańcy Zasługi pełnili służbę administracyjną w czasie Powstania lub położyli inne znaczne zasługi w dziele odzyskania niepodległości. Wojacy z kolei byli wszystkimi żołnierzami nie mieszczącymi się w tych dwóch kategoriach, a biorącymi udział w wyzwaniu Wielkopolski. Każdy rodzaj członków posiadał odpowiednią dla siebie odznakę.

Odznaka Powstańców Broni ma kształt krzyża z nałożonym nań ukoronowanym orłem. Orzeł posiada na ramionach inicjały T.-P., w szponach z rozerwanymi kajdanami trzyma szablę i karabin, na których spoczywa rogiatka Wojsk Wielkopolskich. Osadzony on jest na dwóch gałązkach laurowych złączonych tarczą szrafowaną pionowo z literą P. Na stronie odwrotnej odznaka zawiera napis: POWSTAŃCOWI BRONI WDZIĘCZNA WIELKOPOLSKA i daty 1918/19. Podstawowy typ odznaki wykonany jest w postaci miedzianego krzyża, orzeł wykonany jest z mosiądzu srebrzonego. Odznaka noszona jest na amarantowej wstążce przyczepionej do koluszka u góry krzyża. Miniaturka odznaki wygląda tak samo, z tym że ma 1/4 wielkości naturalnej. Zgodnie z przekazami mogą istnieć wersje odznaki dużej wykonane – krzyż w miedzi oksydowanej na czarno i orzeł ze srebra. Istnienia takich egzemplarzy nie udało się potwierdzić. Jeden egzemplarz chałupniczy znajduje się w Muzeum Okręgowym w Koninie, jest on jednak wtórnym odlewem orła, cyzelowanym ręcznie, najpewniej zamówionym u lokalnego wytwórcy. Wymiary odznaki oryginalnej 5,0-6 x 4,0-4,7 cm (w zależności od egzemplarza)

Odznaka Powstańców Zasługi ma kształt ukoronowanego orła z rozerwanymi kajdanami na szponach, na jego skrzydłach i ogonie widnieją inicjały T.-P./W. Osadzony on jest na dwóch gałązkach laurowych złączonych tarczą szrafowaną pionowo z literą Z. Odznaka jest znana w dwóch wersjach – na szpili oraz na słupku z nakrętką. Wykonana jest z mosiądzu srebrzonego. Miniatura wygląda tak samo jak miniatura odznaki dla Powstańców Broni, z tym że zamiast litery P na tarczy widnieje litera Z. Wymiary odznaki 3,9 x 4,5 cm.

Odznaka Wojaków ma kształt ukoronowanego orła siedzącego na armacie osadzonej na dwóch stosach kul, za i przed armatą widoczne skrzyżowane karabin i lanca, na skrzydłach i ogonie orła inicjały T.-P./W. Osadzony on jest na dwóch gałązkach laurowych złączonych tarczą szrafowaną pionowo z literą W. Odznaka jest znana w dwóch wersjach – na szpili oraz na słupku z nakrętką. Wykonana jest z mosiądzu srebrzonego. Miniatura wygląda tak samo jak miniatura odznaki dla Powstańców Broni, z tym że zamiast litery P na tarczy widnieje litera W. Wymiary odznaki 3,7 x 4,5 cm.

Wszystkie orły są bite ze sztanc, z kontrą, nie występują w nich różnice w ramach typów.

Jarosław Łuczak zasugerował ostatnio, iż wykonawcą odznaki dla Powstańców Broni był J. Pendowski⁶. Przy dużej różnorodności czcionek napisu strony odwrotnej na krzyżu ciężko uznać to za 100% pewnik, jednakże światło na produkcję całości odznak rzuca odznaka wojacka w wersji na słupku z jednego ze zbiorów prywatnych. Odznaka ta posiada bowiem właśnie nakrętkę J. Pendowskiego, co sugeruje, że wszystkie orły a więc odznaki wojackie i Powstańców Zasługi oraz przynajmniej część odznak Powstańca Broni była wykonana właśnie przez ten znakomity zakład (rzecz jasna przy założeniu, iż nakrętka nie została w tym przypadku dołożona wtórnie do odznaki).

Obecnie autorowi znane są następujące numery zachowanych odznak:

1. 21 – zbiór prywatny
2. 67 – zbiory Biblioteki Kórnickiej
3. 252 – Muzeum Okręgowe w Pile
4. 283 – zbiór prywatny
5. 298 – zbiór prywatny
6. 324 – zbiór prywatny
7. 394 – zbiór prywatny
8. 494 – Muzeum Narodowe w Poznaniu
9. 501 – Muzeum Narodowe w Poznaniu

⁶Łuczak J., Wielkopolskie znaki zwycięstwa. W stulecie Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, Poznań 2018, str.8

10. 529 – Muzeum Narodowe w Poznaniu
11. 834 – zbiór prywatny
12. 849 - Muzeum we Włocławku
13. 871 – Muzeum Wojskowe w Poznaniu
14. 911 – zbiór prywatny
15. 1047 – zbiór prywatny
16. 1088 – zbiór prywatny
17. 1791 - Muzeum Okręgowe w Pile
18. 2319 - Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie
19. 2800 – zbiór prywatny
20. 2978 - Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie
21. 2994 – zbiór prywatny
22. 3080 – zbiór prywatny
23. 4070 – zbiór prywatny
24. 4328 – zbiór prywatny
25. 4336 - aukcja 157 pozycja 402 DESA
26. 4366 - Muzeum Armii Poznań Cytadela
27. 4436 – zbiór prywatny
28. 4479 – zbiór prywatny
29. 4568 – zbiór Romana Kokotta
30. 4728 - Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie
31. 4842 – Muzeum Narodowe w Poznaniu po Janie Mullerze nadana 15 marca
1924
32. 4845 – zbiór prywatny
33. 4890 – zbiór prywatny
34. 4909 – zbiór prywatny
35. 4969 - Muzeum Armii Poznań Cytadela
36. 4972 – zbiór prywatny
37. 4980 – zbiór prywatny
38. 5097 – zbiór prywatny
39. 5103 – Muzeum Narodowe w Poznaniu
40. 5205 - Szkoła Podstawowa w Wyrzysku
41. 5243 – zbiór prywatny
42. 5277 – zbiór prywatny

43. 5351 – Muzeum w Międzyrzeczu
44. 5406 – zbiór prywatny
45. 5550 - Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie
46. 5690 – zbiór prywatny
47. 5921 – zbiór prywatny
48. 6018 – Muzeum Powstania Wielkopolskiego po Józefancie Muszyńskim z Gostynia (pierwotna legit 4614)
49. 6266 – zbiór prywatny
50. 6355 – zbiór prywatny
51. 6424 – zbiór prywatny
52. 6505- zbiór prywatny
53. 6557 – zbiór prywatny
54. 6679 – zbiór prywatny
55. 6722 – zbiór prywatny
56. 6820 – zbiór prywatny
57. 6839 – zbiór prywatny
58. 6897 – zbiór własny autora
59. 7017 – Muzeum Rogoźno
60. 7242 – Muzeum Rogoźno
61. 7351 – Muzeum Regionalne w Kościanie
62. 7371 – zbiór prywatny
63. 7423 – zbiór prywatny
64. 7643 – zbiór prywatny
65. 7904 – zbiór prywatny
66. 7950 – zbiór prywatny
67. 7952 - Muzeum Rogoźno
68. 8161 – Muzeum Okręgowe w Koninie
69. 8227 – zbiór prywatny
70. 8269 - aukcja 154 pozycja 2180 DESA po Leonie Karasińskim
71. 8282 – Muzeum Okręgowe w Koninie
72. 8341 – zbiór prywatny
73. 8366 - Muzeum Okręgowe w Pile
74. 8390 – zbiór prywatny po Maksymilianie Polskim
75. 8421 - aukcja 154 pozycja 148 DESA

76. 8462 – zbiór prywatny
77. 8547 – Muzeum Powstańców Wielkopolskich w Lusowie
78. 8627 – Zespół Szkół w Krzywiniu
79. 8656 – zbiór prywatny
80. 8750 – Muzeum Wojskowe w Poznaniu
81. 8799 - Muzeum Narodowe w Szczecinie
82. 8860 – Muzeum Inowrocław
83. 8957 – zbiór prywatny
84. 9077 – zbiór prywatny
85. 9095 - Muzeum Uzbrojenia Cytadela
86. 9192 – zbiór prywatny
87. 9291 – zbiór prywatny
88. 9297 – zbiór własny autora
89. 9451 – zbiór prywatny
90. 9740 – zbiór prywatny
91. 9805 – Muzeum Powstania Wielkopolskiego po Marian Grzelczak

Co istotne, wiele odznak znajduje się z całą pewnością w rękach prywatnych, jednakże mimo prób, wykonanie kwerendy pod tym kątem nie dało owocnych rezultatów. Podobnie sprawa ma się z legitymacjami odznaki, spośród których autor zna jedynie zaświadczenia wydane lokalnie, a nie wzmiankowane wcześniej wersje różnokolorowe wykonywane odgórnie na zamówienie.

W poniższym katalogu widnieją wszystkie znane odmiany odznak związkowych. Datacja przy odznakach Powstańca Broni wynika wprost z pierwotnych list nadaniowych zachowanych dla koła w Ostrowie.

Odmiany:

1. u góry skrót „N:” przeznaczony do numeracji, napis bez pomyłek.

Znany zakres numerów: 21 - 529;

Wykonanie do grudnia 1922.

MNP/W/1018

2. bez skrótu „N:”, napis normalny z szerokimi literami „A” i „W” w słowie POWSTAŃCOWI;

Znany zakres numerów: 834 – 1088;

Wykonanie do grudnia 1922.

MNP/WZ/598

3. bez skrótu „N:”, napis normalny, data w jednym rzędzie, ładnie wymodelowana;

Znany zakres numerów: 1791 – 2994;

Wykonanie do grudnia 1922.

źródło: Archiwum allegro aukcja nr 7691832535

4. u góry skrót „N:”, litera N w słowie WDZIECZNA odwrotnie; uwaga: stopniowo zanikająca dewiza odznaki;

Znany zakres numerów: 4070 – 6424;

Wykonanie do maja 1924(?).

MNP/WZ/1067-1

5. kropki nad „i”, mała literka N z dwukropkiem przed numerem;

Znany zakres numerów: 6557 - 7242

Wykonanie do maja 1925(?)

zbiór własny

6. napis wysoki, zbity, litery niewprawne, zwłaszcza B i S; zanikająca data 1918/19;

Znany zakres numerów: 7351 - 8750;

Wykonanie ~1925 do lipca 1926.

7. niskie litery, data dopracowana;

Znany zakres numerów: 8799 - 9805;

wykonanie ~1925-1928

zbiór własny

Wtórnik odznaki bez dewizy, niektóre egzemplarze z numerem;

źródło: historicon.pl

Wizerunek miniatury odznaki:

allegro.pl oferta: 12189430429, wykonanie zastępcze, nieoficjalne

Wizerunek odznaki Powstańca Zasługi w wersji na szpilę:

MNP/WZ/537

Wizerunek odznaki Powstańca Zasługi w wersji na nakrętkę:

MNP/WZ/6429, nakrętka wtórna prywatna

Wizerunek miniatury odznaki Powstańca Zasługi

MNP/WZ/4088

Wizerunek odznaki Wojaka w wersji na szpilę:

MNP/WZ/4085

Wizerunek odznaki Wojaka w wersji na nakrętkę:

Ze zbiorów Daniela Szczęsnego

Wizerunek miniatury odznaki Wojaka

MNP/WZ/683

Na koniec warto jeszcze pochylić się nad kwestią starszeństwa noszenia odznaki dla Powstańców Broni, gdyż te, jako noszone na wstążce widnieją na zdjęciach koło odznaczeń państwowych. W kodeksie orderowym Wiesława Bończy-Tomaszewskiego nie ma wzmianki na temat interesujących nas odznaczeń. Inaczej ma się sprawa ze zdjęciami z epoki. Jako nieistotne należy uznać w tym wypadku zdjęcia z uroczystych ceremonii wręczenia odznaczeń. W takich bowiem przypadkach, zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami, odznaka dla Powstańców Broni winna zajmować pierwsze miejsce. Na zdjęciu prezentującym druhów z Rogoźna widać na mundurze noszenie krzyża Powstańca Broni przed medalem 3-maja, z kolei na innym zdjęciu widać lotnika z tą odznaką noszoną za medalem wojska i medalem 10-lecia Niepodległości. Inne zdjęcia, zwłaszcza kombatantów pokazują iż odznaka ta była noszona w najróżniejszym starszeństwie bez większych zasad.

Bibliografia:

Źródła archiwalne:

- Akta V Okręgu Towarzystwa Powstańców i Wojaków 1922-25 w Ostrowie
- Akta różne Towarzystwa Powstańców i Wojaków 1927-29 w Ostrowie
- Statut dla Towarzystwa Powstańców i Wojaków zrzeszonych w Związku Towarzystw Powstańców i Wojaków 1931
- Zbiór Statutów Związku Powstańców i Wojaków, Grudziądz 1926
- Statut Towarzystwa Powstańców i Wojaków Związku D.O.K VII Poznań 1926
- Nadania odznaczeń członkom Towarzystwa 1922-26, Towarzystwo Powstańców i Wojaków w Ostrowie

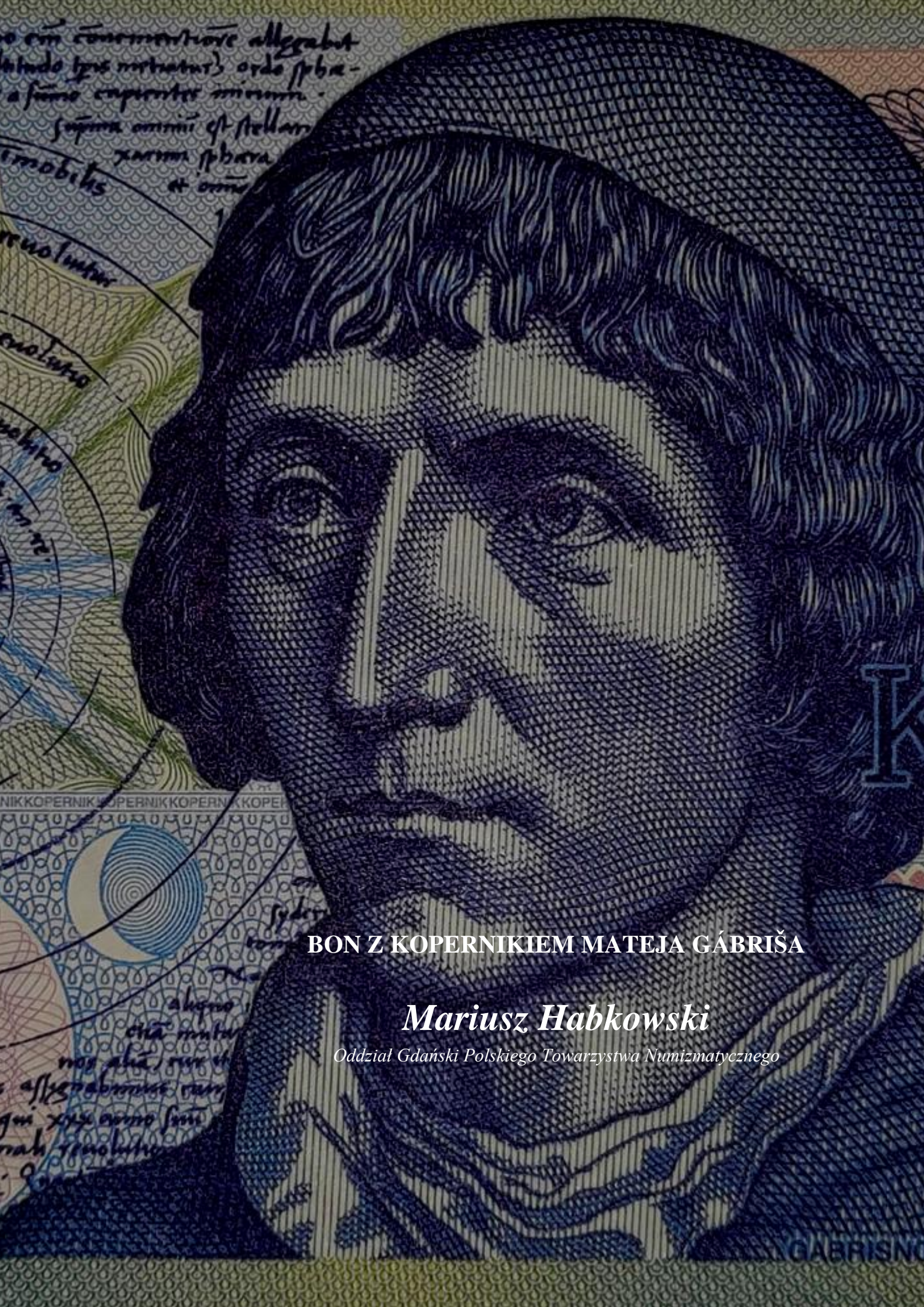
Źródła drukowane:

- Okólnik „Wolność” nr 1 z 14 maja 1924

Opracowania:

- Łuczak Jarosław, Wielkopolskie znaki zwycięstwa. W stulecie Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, Poznań 2018
- Salamon Tadeusz, *Stowarzyszenia kombatanckie Powstańców Wielkopolskich w latach 1921-1939*, [w:] Kronika Wielkopolski nr 4 (17), Poznań 1978

BON Z KOPERNIKIEM MATEJA GÁBRIŠA

Mariusz Habkowski

Oddział Gdański Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego

Z okazji 550 rocznicy urodzin wybitnego astronoma, lekarza i ekonomisty, Mikołaja Kopernika Narodowy Bank Polski wprowadził 9 lutego br. do obiegu banknot kolekcjonerski prezentujący Jego wizerunek.

Kolekcjonerski banknot NBP. Fot.: materiały prasowe NBP

Niewiele jednak osób wie, że Narodowy Bank Polski nie był jedynym, który w tym roku wyemitował walor przedstawiający Mikołaja Kopernika. Przez przypadek (poszukując banknotów z wizerunkiem wielkiego astronoma) znalazłem wzmiankę o Mateju Gabrisie. Jest to urodzony w 1977 roku w Koszycach projektant banknotów, znaczków pocztowych i papierów wartościowych, a także ilustrator książek (m.in. trzutomowej Historii Świata *Svetové Dejiny*). Jak sam podaje na swej autorskiej stronie internetowej gabrisbanknote.com, banknotami fascynował się od lat dziecięcych, zbierając banknoty z różnych stron świata. Gdy któregoś dnia zapragnął dodać do kolekcji nową tysiąckoronówkę ówczesnej Czechosłowacji, to z racji jej dużej wartości, musiał ją sobie...narysować. Rodzice byli zachwyceni efektem, dlatego zaczął rysować kolejne banknoty, zgłębiając przy okazji tajniki technik drukarskich i zabezpieczeń. W dorosłym życiu odświeżył swą pasję na fali dyskusji o możliwości wyjścia Grecji ze strefy euro. Natychmiast wziął się za projektowanie banknotu o nominale 100 drachm...

Projektowane (i wydawane prywatnym sumptem) banknoty, a właściwie bony, gdyż nie są one prawnym środkiem płatniczym, a stanowią raczej obiekty kolekcjonerskie, przedstawiają różne sławne osoby, wydarzenia, czy obiekty z całego świata. Projekty nawiązują często stylistycznie do obiegowych banknotów kraju, którego dotyczy tematyka stworzonego bonu.

Tyle o projektancie, o którym z pewnością w przyszłości pojawią się jeszcze informacje na łamach Gdańskich Zeszytów Numizmatycznych. Wróćmy jednak do bonu poświęconemu Mikołajowi Kopernikowi. O gustach się nie dyskutuje, ale według mnie to najpiękniejszy walor z tą postacią z jakichkolwiek dotychczas wydanych banknotów lub bonów (oprócz obiegowych banknotów, czyli olsztyńskiej 10 fenigówki z 1921 roku, 20 groszowego biletu zdawkowego z 1924 roku, oraz dwóch banknotów tysięczlotowych z okresu PRL, istnieją także bony wyemitowane z okazji 700. lecia Fromborka oraz bon Powiatu Olsztyńskiego „Kopernik Warmiakiem”).

Bon utrzymany jest w tonacji niebieskiej a autorski wizerunek Kopernika stworzony został na podstawie starych rycin i ilustracji z epoki. Projektant nie chciał wykorzystywać typowego przedstawienia, lecz chciał stworzyć własny. Powstało ponad 30 wersji roboczych, a efekt, moim zdaniem, jest świetny. W tle zarówno strony przedniej, jak i tylnej widoczne są zabudowania Torunia, a w części centralnej (również po obu stronach) w elementy rozet wpisane są schematyczne nawiązania do teorii heliocentrycznej.

Przednia strona bonu

Tylna strona bonu

Bon wydrukowany został, na papierze bez wybielaczy optycznych, z bieżącym znakiem wodnym, techniką druku offsetowego z licznymi gilozkami, tłem antyksenerycznym w wydzielonym polu znaku wodnego oraz przejściami irysowymi. Jako zabezpieczenie zastosowano liczne mikrodruki. W szacie graficznej posiada również, niestety dość słabo widoczne, elementy aktywne w promieniowaniu ultrafioletowym. Luminescencję w UV, w kolorze czerwonym i niebieskim, wykazują także barwne włókna w masie papierowej.

Bon w świetle przechodzącym.

Zważywszy na, delikatnie mówiąc, niewystarczającą liczbę emisji banknotów/bonów z przedstawieniami Mikołaja Kopernika, każda inicjatywa w tym kierunku jest jak najbardziej wskazana. Opisany powyżej bon jest doskonałym przykładem, że można to zrobić, i że można to zrobić dobrze. Zastanawiać może niechęć do umieszczania wizerunku tego genialnego człowieka na pieniądzu papierowym, przy nadreprezentacji Kopernika na monetach, znaczkach, czy medalach. Nawet na tzw. bonach „0 euro”, na których znaleźć można przeróżne, nawet najbardziej absurdalne, przedstawienia, brak jest urodzonego w Toruniu Mikołaja Kopernika.

rh

MIŁOSZ WOJCIECH FRĄCKOWIAK (1930 – 2023)

Doc. dr inż. Miłosz Wojciech Frąckowiak – wieloletni pracownik naukowy Politechniki Gdańskiej - był cenionym i aktywnym członkiem Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego od prawie 50 lat.

Urodził się w 1930 roku w Katowicach, studia ukończył w roku 1956 na Wydziale Budowy Okrętów Politechniki Gdańskiej. Od roku 1955 został zatrudniony w katedrze Teorii Okrętów Politechniki Gdańskiej. W 1964 roku uzyskał stopień doktora nauk technicznych, a w 1970 roku został mianowany docentem. W międzyczasie przez kilka lat pracował także na uczelniach w Iraku oraz Nigerii. Po przejściu na emeryturę w 1995 roku pozostał nadal czynny zawodowo, prowadząc zajęcia w Wyższej Szkole Morskiej.

Jego pasją pozazawodową było m.in. kolekcjonowanie znaczków a przede wszystkim medali pamiątkowych, głównie dotyczących problematyki morskiej.

Zainteresowania te doprowadziły go do Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego, którego członkiem został w 1975 roku. Przez długi czas z wielkim zaangażowaniem uczestniczył w pracach Zarządu Oddziału Gdańskiego, pełniąc m.in. funkcje sekretarza oraz vice – prezesa Zarządu. Przez wiele lat był również członkiem kolegium redakcyjnego periodyku Oddziału - „Gdańskich Zeszytów Numizmatycznych”. W latach 2003 – 2007 działał także w strukturach najwyższych władz stowarzyszenia – pełniąc obowiązki wiceprzewodniczącego Głównej Komisji Rewizyjnej przy Zarządzie Głównym PTN.

Zawsze z wielkim zaangażowaniem uczestniczył we wszystkich działaniach naszego stowarzyszenia, zajmując się popularyzacją wiedzy numizmatycznej.

Był organizatorem licznych wystaw medalierskich o szerokim zakresie tematycznym, autorem wielu katalogów, artykułów i opracowań monograficznych.

Zawsze chętnie dzielił się swoją ogromną wiedzą nie tylko numizmatyczną jako prelegent profesjonalnie przygotowanych odczytów. Prezentując omawiane tematy ubarwiał je wieloma dodatkowymi informacjami oraz anegdotami, z rzadka tylko korzystając z pomocy notatek.

Był wielkim społecznikiem zawsze z zapałem angażującym się w organizację jubileuszy, sesji naukowych oraz emisji medali okolicznościowych.

Za swoją działalność został odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, Kawalerskim Krzyżem Orderu Odrodzenia Polski, odznaką honorową „Zasłużony Działacz Kultury” oraz godnością Członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego i medalem oddziału gdańskiego PTN „Merentibus – Zasłużony”.

Jego odejście jest wielką stratą przede wszystkim dla Bliskich, ale także dla naszego stowarzyszenia. Będzie nam Go wszystkim bardzo brakowało, jego życzliwości i zaangażowania oraz niesamowitej wiedzy i doświadczenia.

MG

WIEŚCI Z ODDZIAŁU GDAŃSKIEGO PTN

Zarząd Oddziału Gdańskiego PTN

W dniu 5 stycznia 2023 r. członkowie i sympatycy Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego tradycyjnie już spotkali się w Muzeum Gdańska z okazji minionych świąt Bożego Narodzenia oraz rozpoczynającego się Nowego Roku. Spotkanie było okazją do złożenia sobie serdecznych życzeń oraz omówienia planów na przyszłość, związanych przede wszystkim ze zbliżającym się jubileuszem oddziału. W spotkaniu uczestniczyła także zaprzyjaźniona od wielu lat z trójmiejskimi numizmatykami gdańska medalierka Dobrochna Surajewska.

W styczniu dotarła do członków stowarzyszenia niezmiernie smutna wiadomość o śmierci kolegi Miłosza Frąckowiaka, który zmarł po ciężkiej

chorobie 12 stycznia br. Na pogrzebie w dniu 18 stycznia obecni byli członkowie zarządu PTN O/Gdańsk oraz przyjaciele i koledzy zmarłego. Kilka serdecznych słów pożegnania w imieniu członków stowarzyszenia przekazała prezes oddziału Małgorzata Gizińska.

Odczyt z 2 lutego zatytułowany „Monetarni kustosze debatują” poświęcony był ostatniemu zebraniu Międzymuzealnego Kolegium Numizmatycznego, które odbyło się po dość długiej przerwie – spowodowanej pandemią - w Muzeum Narodowym w Poznaniu. Uczestnicy obecni na tym zebraniu podzielili się swoimi wrażeniami ze spotkania muzealników – numizmatyków z całego kraju oraz z wystawy „Wielkopolska w monetach i medalach”.

Międzymuzealne Kolegium Numizmatyczne zostało powołane z inicjatywy doc. dra Andrzeja Mikołajczyka – dyrektora Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi - w grudniu 1981 r.

W jego skład wchodzi przedstawiciele działów (gabinetów) numizmatycznych z muzeów polskich, a jego celem jest integracja muzealnego środowiska numizmatycznego oraz wymiana doświadczeń. W spotkaniach odbywających się od ponad czterdziestu lat w różnych muzeach bardzo często uczestniczą także członkowie Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego.

W miesiącu lutym dotarła do członków oddziału niezmiernie smutna wiadomość – zmarł zasłużony wieloletni członek doc. Miłosz Frąckowiak.

2 marca odbyło się zebranie sprawozdawczo – wyborcze Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego.

Na spotkaniu przedstawiono sprawozdania z działalności merytorycznej oraz finansowej oddziału, dokonano również wyboru władz na kolejną kadencję. W wyniku przeprowadzonego głosowania dotychczasowy skład zarządu nie zmienił się, wybrano natomiast nowy skład Komisji Rewizyjnej w osobach Pawła Powirskiego oraz Tomasza Olkowskiego. Przeprowadzono również głosowanie nad wyborem delegata na Walny Zjazd Sprawozdawczo – Wyborczy PTN, który odbędzie się w maju br. Została nim prezes Małgorzata Gizińska.

MG

1985

MEDALE DLA NUMIZMATYKÓW
I KOLEKCJONERÓW WYKONUJE FIRMA
ODLEWNICTWO EXPORT-IMPORT

MGR INŻ. WIEŚLAW KULEJ

42-100 KŁOBUCK, UL. KORCZAKA 40

tel. 34 317 13 18

mail: medale@kulej.pl, www.kulej.pl

Medale lane w cynku, etui, pokrycia

medali galwaniczne: srebro, brąz, miedź

GALERIA: medale wykonane w Firmie

dla Oddziału Gdańskiego Polskiego

Towarzystwa Numizmatycznego z ich

projektów graficznych

polecamy!!!

INFORMACJE

Spotkania Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego Oddział w Gdańsku odbywają się w każdy pierwszy czwartek miesiąca (oprócz lipca i sierpnia) o godz. 17:00 w Sali Edukacyjnej Muzeum Gdańska znajdującej się w Ratuszu Głównego Miasta (wejście od ulicy Piwnej) - otwarte spotkania połączone z odczytami.

Zachęcamy do opłacania składek członkowskich przelewem na konto Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego. Nr konta:

04 2030 0045 1110 0000 0363 7630

Strona internetowa PTN Oddział w Gdańsku:

<http://ptngdansk.pl>

Na stronie internetowej:

- zapowiedzi bieżących wydarzeń (odczyty, wystawy),
- informacja o wcześniejszych wydarzeniach numizmatycznych,
- informacja o wszystkich wydanych do tej pory Gdańskich Zeszytach Numizmatycznych łącznie z pełnymi tekstami w wersji elektronicznej,
- informacja o medalach wydanych przez OG PTN,
- informacja o publikacjach na tematy numizmatyczne członków OG PTN,
- informacja o władzach OG PTN,
- linki do ciekawych stron numizmatycznych.

Profil Oddziału Gdańskiego PTN na Facebooku:

<https://www.facebook.com/pages/Polskie-Towarzystwo-Numizmatyczne-Oddział-w-Gdańsku/604906942928047>

ZAPRASZAMY

GDAŃSKIE ZESZYTY NUMIZMATYCZNE
Kwartalnik Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego